

XXI НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА
„ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА И ШКОЛСКА ПРАКСА“

ОБРАЗОВНЕ ПРОМЕНЕ У СРБИЈИ: ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА

Уредници

Душица Малинић
Драган Весић

20. октобар 2017. године
Економски факултет Универзитета у Београду

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Председник

др Душица Малинић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Чланови

др Славица Максић

Институт за педагошка истраживања, Београд

др Славица Шевкушић

Институт за педагошка истраживања, Београд

др Миља Вујачић

Институт за педагошка истраживања, Београд

др Николета Гутвајн

Институт за педагошка истраживања, Београд

др Ивана Ђерић

Институт за педагошка истраживања, Београд

др Рајка Ђевић

Институт за педагошка истраживања, Београд

проф. др Жаклина Стојановић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

проф. др Благоје Пауновић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

проф. др Ђорђе Митровић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

др Тања Шијаковић

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

др Зорица Поповић

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

др Бранислав Ранђеловић

*Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања,
Београд*

др Гордана Чапрић

*Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања,
Београд*

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Председник

проф. др Емилија Манић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Генерални секретар

мсп Драган Весић

Институт за педагошка истраживања, Београд

ОРГАНИЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

Институт за педагошка истраживања
Добрињска 11/III • 11000 Београд • Стари град
www.ipisr.org.rs

Економски факултет Универзитета у Београду
Каменичка 6 • 11000 Београд • Савски венац
www.ekof.bg.ac.rs

Завод за унапређивање образовања и васпитања
Фабрисова 10/1 • 11000 Београд • Савски венац
www.zuov.gov.rs

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања
Фабрисова 10 • 11000 Београд • Савски венац
www.ceo.edu.rs

Напомена. Саопштења сарадника Института за педагошка истраживања представљају резултате рада на пројектима „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) и „Од подстицања иницијативе, сарадње и стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву“ (бр. 179034) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2017).

САДРЖАЈ

УВОДНА САОПШТЕЊА

Душица Малинић

Васпитна улога школе у контексту образовних промена 15

Гордана Чапрић

Креирање образовних политика – европска искуства и перспективе 17

Биљана Јовановић Гавриловић

Улога образовања у новом моделу развоја привреде Србије 19

ПРОМЕНЕ У ОБРАЗОВНИМ ПОЛИТИКАМА И УПРАВЉАЊЕ ПРОМЕНАМА

Елеонора Влаховић и Снежана Милошевић Јешић

Искуства Завода за унапређивање образовања и васпитања
на припреми предлога програма оријентисаних на исходе за пети разред 23

Јелена Филиповић

Место финансијске писмености у школским програмима у Србији:
ставови наставника 25

Гордана Чапрић и Ивана Ценерић

Спољашње вредновање квалитета рада школе
из перспективе запослених у школи 27

Виолета Влајковић Бојић, Бранка Шегрт и Оливера Тодоровић

Унапређивање система стручног усавршавања из перспективе
директора образовноваспитних и васпитнообразовних установа 29

Љиљана Грујић

Промене у стручном усавршавању наставника у Србији
– могућности и ограничења 31

Николета Гутвајн

Управљање личним професионалним развојем из перспективе васпитача 33

Мирјана Јоксимовић

Електронско учење у функцији стручног усавршавања
у образовним институцијама 35

Тијана Јокић, Жаклина Веселиновић, Татјана Стојић и Витомир Јовановић Интеркултуралне вештине и међугрупни односи у Санцаку – импликације за образовне политике	37
Емилија Манић Предности и ограничења у примени географских информационих система (ГИС) у настави	39
ПРОМЕНЕ НА НИВОУ УСТАНОВА У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	
Зорица Михаиловић и Соња Стаменовић Унапређивање лидерства као агенс развоја образовноваспитних институција	43
Тања Шијаковић Приправничко-менторска пракса као подстицај унутрашњег развоја школе	45
Јелена Срећковић Станковић и Јелена Павловић Интерни тимски коучинг као средство организационог развоја школе: студија случаја	47
Соња Бањац и Тања Шијаковић Наставничке перцепције недостатака система стручног усавршавања	49
Витомир Јовановић, Тијана Јокић, Јасмина Ђелић и Јелена Најдановић Томић Пилотирање нових доказа и показатеља инклузивности школе у Оквиру за спољашње вредновање	51
Миља Вујачић Диференцирани приступ ученицима у контексту инклузивног образовања	53
Гордана Николић и Марија Цвијетић Мишљење васпитача и учитеља о деци са тешкоћама у развоју и даровитима	55
Јасмина Шефер Тролист приступ образовању као еколошки/трансформишући експеримент	57
Ивана Ђерић, Душица Малинић и Јасмина Шефер Од замисли до реализације научног пројекта у школи: искуства истраживача	59

Тијана Ранђеловић Безбедност ученика у школи	61
ПРОМЕНЕ УВЕРЕЊА И ПРАКСИ КЉУЧНИХ АКТЕРА У ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ	
Славица Максић и Јелена Павловић Импликације развојног модела креативности: од уверења до подстицања креативности	65
Нада Половина Показатељи иницијативности код деце предшколског узраста: перспектива васпитача	67
Александар Ракић, Драгана Стојадиновић Рудњанин и Марија Чоловић Утицај мотивације запослених на квалитет рада у предшколској установи	69
Бранислав Ранђеловић и Јелена Најдановић Томић Увођење општих и међупредметних компетенција и промена наставне праксе – анализа заснована на предлозима и сугестијама наставника	71
Владимир Циновић Група за професионално учење као иновативни модел професионалног учења наставника	73
Лела Вуковић Наставнички форуми као вид хоризонталног учења: промена у концепту савремене школе	75
Весна Рашковић Уверења наставника о наставничкој професији у образовноваспитном процесу – студија случаја	77
Снежана Мирков и Наташа Лалић-Вучетић Како учитељи и ученици опажају наставу: истраживање TIMSS 2015	79
Весна Цветановић Значај награда и бенефиција у основној школи – студија случаја	81
Наталија Будински и Драгица Милинковић Ставови учитеља о обради математичких садржаја моделовањем реалних ситуација	83

Рајка Ђевић	
Социјална прихваћеност ученика са сметњама у развоју у редовној школи	85
Наташа Станић	
Допринос ваншколских образовних активности у планетаријуму унапређивању квалитета образовања	87
Виолета Кецман	
Подстицање креативности адолесцената путем медијских садржаја	89
Зорана Лужанин	
Информисаност ученика средњих школа о систему високог образовања	91
Невена Живковић и Наташа Симић	
Промена мишљења будућих медицинских сестара-техничара о сопственој професији током школовања	93
ОБРАЗОВАЊЕ И ЕКОНОМИЈА	
Александра Илић Рајковић	
Образовање за заузимљивост – предузетништво и активно грађанство у основној школи из историјске перспективе	97
Благоје Пауновић	
Значај образовања младих за предузетништво	99
Светлана Кисић	
„Ученичка компанија“ као модел предузетничког образовања	101
Сњежана Ђурђевић и Александра Стевановић	
Ученичка компанија – изазов за све	103
Ђорђе Митровић, Весна Фабиан и Маја Јандрић	
Целоживотно учење и развој дигиталне економије	105
Жаклина Стојановић	
Примена софтверских решења у развоју предузетништва и приватне иницијативе	107
Миланко Чабаркапа	
Однос високог образовања и економије у светлу образовних реформи у Србији	109
Славица Манић	
Едукација економиста у контексту нове парадигме високог образовања	111

Андреј Цветић

Утицај неолибералних друштвених и економских промена
на високо образовање 113

Немања Вуксановић и Драган Алексић

Компаративна анализа утицаја зараде наставника
на образовна постигнућа ученика 115

Биљана Милановић-Доброта

Ангажованост ученика на практичној настави 117

Младен Радуловић, Драгана Гундоган и Драган Весић

Визије будућности младих:
ко су будући стручњаци за информационе технологије 119



УВОДНА САОПШТЕЊА

ВАСПИТНА УЛОГА ШКОЛЕ У КОНТЕКСТУ ОБРАЗОВНИХ ПРОМЕНА

Душица Малинић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Да бисмо боље сагледали и разумели начине на које школа остварује васпитни утицај и да бисмо одговорили на питање да ли је васпитна улога школе у кризи, на почетку излагања биће разматране карактеристике васпитања као друштвено променљивог процеса који у образовању има двоструку улогу. С једне стране, васпитање доприноси очувању традиције, друштвено прокламованих вредности и културног наслеђа преношењем система вредности младим нараштајима. С друге стране, васпитање доприноси изградњи нових искустава значајних за интелектуални, социјални, емоционални, физички, морални и естетски развој деце и омладине настојећи да одговори на друштвене, економске и културне потребе савременог доба. У разматрању ћемо се фокусирати на анализу васпитних принципа релевантних за образовну праксу, афирмисање и реализацију васпитних циљева, као и анализу облика и активности кроз које је могуће остваривати васпитни утицај у школи. У другом делу излагања пажња ће бити усмерена на сагледавање васпитних изазова подстакнутих образовним променама. Полазимо од тога да се са сваком образовном променом мењају поједини аспекти функционисања школе и да зависно од нивоа на коме се промена дешава или уводи зависи и начин на који ће се мењати улоге кључних образовних актера. На основу анализе законских и подзаконских аката, релевантних теоријских разматрања и истраживања из наше образовне праксе у овом делу излагања настојаћемо да одговоримо на следећа питања: Које су се промене одиграле на образовној сцени Србије од почетка XXI века до данас? Како су, у односу на прокламоване циљеве образовања и васпитања, те промене утицале на остваривање

1. malinic.dusica@gmail.com

васпитне улоге школе? Да ли су је ојачале или ослабиле? Шта је томе посебно допринело? Да ли су и на који начин образовне промене утицале на улоге различитих актера у остваривању васпитне улоге школе? Посебно ће бити размотрена улога наставника с обзиром на њихов значај у „превођењу“ декларативних вредности, које образовни систем подржава, у конкретну праксу свакодневног рада са децом и омладином. Трећи део излагања биће посвећен разматрању могућности унапређивања васпитног карактера процеса образовања у контексту актуелних и предстојећих образовних изазова. Указаћемо на значај школске климе за остваривање васпитних циљева и предвиђених исхода образовноваспитног процеса. Биће изнете препоруке којима се може подстицати обезбеђивање иновативних и одрживих решења за унапређивање васпитне улоге школе у припремању младих нараштаја за изазове савременог живота и тржишта рада.

Кључне речи: васпитање, васпитна улога школе, образовне промене, контекст, образовни систем.

КРЕИРАЊЕ ОБРАЗОВНИХ ПОЛИТИКА – ЕВРОПСКА ИСКУСТВА И ПЕРСПЕКТИВЕ

Гордана Чапрић¹

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Отворени метод координације – ОМК (Open Method of Coordination – ОМС) је инструмент управљања у Европској унији који представља форму добровољног усаглашавања законодавства држава чланица у вези са друштвеним питањима. Заснива се на сарадњи између држава чланица и подразумева заједничко утврђивање циљева, индикатора за праћење, поређење резултата и размену информација о примењеним решењима у државама чланицама. Стратешки оквир за европску сарадњу у образовању и обуке (Education and training 2020 – ЕТ 2020) уз помоћ ОМК механизма структурира теме за размену информација и искустава између земаља у вези са питањима образовања. Посебно именоване радне групе, које чине представници земаља чланица ЕУ и земаља кандидата, раде на развоју алата и водича за управљање ефективним променама у образовању. Рад почива на њиховом активном учествовању у низу састанака и радионица на којима се дискутује о изазовима у образовним системима и развијају предлози за образовне политике које омогућавају покретање промена у њима. У оквиру овог метода рада земље учеснице такође међусобно преиспитују образовне праксе (PLA – peer learning activities), а процес надгледа Европска комисија. У рад група су повремено укључени и научни радници који проверавају различите могућности иновација у циљу подизања ефикасности система. Србија има своје представнике у овом тзв. „меком законодавном телу“ и преко њих је активно укључена у овај процес. Излагач теме има за циљ да домаће учеснике у образовним процесима упозна са овим механизмом кроз приказ рада једне од шест радних група које раде у мандату 2016–2018. Радна група под називом

1. gcapric@gmail.com

Школе (WG Schools) је именована са циљем да сачини препоруке за креирање образовних политика које ће помоћи да се образовним системима управља на начин који омогућава повећање квалитета кроз одрживе иновације и социјалну инклузију. Централна тема ове радне групе је „школа као организација која учи“ и састоји из четири компоненте: (а) осигурање квалитета, (б) развој наставничке професије, (в) подршка ученицима приликом прелажења на следећи ниво образовања и (д) управљање мрежама и оптимизација ресурса у образовању. Део излагања биће посвећен оствареним резултатима рада групе Школе, како би се стекао бољи увид и разумевање праваца кретања образовних политика у европском образовном простору. Излагање такође обухвата приказе доприноса Србије у развоју препорука за креирање ефективних образовних политика за земље чланице, као и подршку и препоруке појединих европских земаља које су подстакле развој иницијатива које могу допринети повећању квалитета образовања у Србији.

Кључне речи: образовне политике, отворени метод координације (ОМК), ЕТ 2020.

УЛОГА ОБРАЗОВАЊА У НОВОМ МОДЕЛУ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ

Биљана Јовановић Гавриловић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Србија се, по нивоу економске развијености, налази при дну европске лествице, са БДП *per capita* који представља тек трећину просека ЕУ. С обзиром на економску и социјалну ситуацију у земљи, привредни развој се намеће као императив за Србију. Главне полуге новог модела развоја привреде Србије су инвестиције у физички и људски капитал, као и извоз. Улагање у људски капитал, посебно образовање и обуку, представља важан фактор конкурентности и моћан извор привредног раста и развоја за малу земљу, као што је Србија, на прагу четврте индустријске револуције. У истраживању се апострофирају промене које на плану образовања са собом носи ново дигитално доба, као и ефекти које образовање има на економском и социјалном плану. Циљ анализе је да се укаже на критичну улогу квалитетног образовања за остваривање динамичног и одрживог привредног развоја у Србији, као и да се, полазећи од актуелног стања, скицирају пожељни правци промена у складу са захтевима новог доба. Истраживање релевантне теоријске литературе, стратешких докумената и емпиријске грађе се заснива на комбинацији више различитих метода: дескриптивни, компаративни, метод анализе и синтезе. Резултати спроведене анализе показују да се мора променити однос према образовању у нашој земљи – то није трошак државе, већ првокласни фактор одрживог развоја. Улагање у образовање је најпааметнија и најсигурнија инвестиција (1\$ уложен у овај сектор генерише користи на плану зарада и здравља до, чак, 10\$ у зависности од степена развијености земље). Према Индексу људског капитала – који оцењује резултате земље на плану образовања и запошљавања, Србија се у 2016. налази на 57. месту од

1. bgavriilo@ekof.bg.ac.rs

130 држава. По квалитету образовног система, међутим, заузима тек 99. место. Развојни адут Србије не треба да буде јефтина радна снага, већ знање и иновације као кључни ресурси модерног доба. Такође, анализа показује да су промене у систему образовања Србије нужне и да их треба ускладити са савременим трендовима, посебно захтевима четврте индустријске револуције, која брзо и снажно делује на запошљавање и тражене квалификације. образовање се мора преобликовати да пружи нова знања и вештине за нову економију. Осавремењивање садржаја предмета није довољно. Потребан је систем образовања који пружа „ликвидне вештине“ и оспособљава младе да се прилагоде будућим изазовима који се не могу предвидети. Изградња институција (економских, правних и политичких) је, такође, веома битна, јер добре институције олакшавају да се задрже и привуку квалитетни кадрови, носиоци иновација и примене савремених достигнућа у привреди, што стимулативно делује на економски развој.

Кључне речи: образовање, одрживи развој, четврта индустријска револуција, Србија.



**ПРОМЕНЕ
У ОБРАЗОВНИМ ПОЛИТИКАМА
И УПРАВЉАЊЕ ПРОМЕНАМА**

**ИСКУСТВА ЗАВОДА ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА
И ВАСПИТАЊА НА ПРИПРЕМИ ПРЕДЛОГА ПРОГРАМА
ОРИЈЕНТИСАНИХ НА ИСХОДЕ ЗА ПЕТИ РАЗРЕД**

Елеонора Влаховић¹

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Снежана Милошевић Јешић

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

У раду ћемо приказати искуства Завода за унапређивање образовања и васпитања приликом припреме предлога наставних програма свих предмета за пети разред основног образовања и васпитања. Предлози наставних програма засновани су на педагошком приступу развијања програма оријентисаних на исходе. Предлог је рађен почетком 2017. године на основу захтева Министарства просвете, науке и технолошког развоја. У оквиру овог предлога припремљени су програми четрнаест наставних предмета чија је израда базирана на новом педагошком приступу у коме је фокус са садржаја програма померен на исходе наставе и учења. Припрема предлога је прошла кроз неколико фаза и обухватила је велики број стручњака из различитих области. Посебна пажња посвећена је структуралним елементима документа имајући у виду нови педагошки приступ, законску регулативу, стандарде постигнућа по предметима, важеће наставне програме и компетенције наставника. У раду ће бити речи и о дилемама и тешкоћама на које су наилазиле предметне комисије. С обзиром да је добијен налог да се иновирање наставних програма започне од петог разреда, предметне комисије, посебно за предмете који се изучавају током целог основног образовања и васпитања, морале су да развију целовиту слику наставних програма који претходе, односно следе петом разреду. У раду ће бити приказано како се током развијања исхода водило рачуна о стандардима постигнућа и међупредметним компетенцијама.

1. eleonora.vlahovic@zuov.gov.rs

Приликом развијања исхода комисије су посебно бринуле о томе да се превазиђе дефинисање исхода као постигнућа која носе формално знање и да се на тај начин избегну настава и учење који су оријентисани на меморисање и репродукцију готових знања. Од пресудне важности нам је било да се исходи дефинишу као искази о томе шта ће ученици бити у стању да умеју да ураде на основу знања која граде током процеса наставе и учења. Посебан акценат био је стављен на израду упутстава за остваривање наставе и учења оријентисаних на исходе као врсти подршке наставницима у разумевању новина које носи рад оријентисан на процес наставе и учење. За педагошки заокрет са садржаја на исходе процеса наставе и учења неопходна је и свеобухватна обука наставника о којој ће такође бити речи у овом раду.

Кључне речи: наставни програми, исходи, стандарди постигнућа, компетенције.

МЕСТО ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ У ШКОЛСКИМ ПРОГРАМИМА У СРБИЈИ: СТАВОВИ НАСТАВНИКА

Јелена Филиповић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Финансијска писменост тек се у новије време наметнула као значајна тема за школство у Србији, док је у образовним системима многих земаља широм света, кроз разноврсне програме, присутна већ деценијама. Претходно спроведена истраживања недвосмислено показују да став наставника о одређеном предмету утиче на успешност усвајања знања ученика о том предмету. Циљ нашег истраживања представља утврђивање ставова учитеља и наставника у Србији према увођењу тема из финансијске писмености у школске програме. Разматрано је мишљење наставника о томе да ли је ова тема потребна у школским курикулумима, од ког узраста би је требало увести, као и у оквиру којих предмета. Имајући у виду да је ова тема значајно неистражена на нашим просторима, коришћена је квалитативна метода дубинског интервјуа. У студији је учествовало 36 испитаника, од чега 14 учитељица и 22 наставника различитих предмета у основним школама. Узорак су доминантно чиниле жене и већина испитаника је из Београда. Резултати показују да две трећине испитаника сматра да је потребно увести финансијску писменост у школске програме, док је преовлађујући став да то треба учинити кроз постојеће предмете, а не кроз посебан предмет. Анализом типичних изјава утврђено је да наставници сматрају да је финансијска писменост битна како би деца научила како да рационално располажу новцем, разумела штедњу и зараду. Више од половине испитаника навело је да финансијска писменост треба да се изучава у оквиру математике, док су други фреквентно спомињани предмети у овом контексту били: информатика, грађанско васпитање и свет око нас. Мањи број учесника истраживања

1. jfilipovic@ekof.bg.ac.rs

навео је да теме из финансијске писмености треба изучавати кроз: српски језик, техничко образовање, историју, географију, домаћинство, итд. У вези са тим на ком узрасту би деца требало да почну са изучавањем ових тема, по 10 испитаника навела је да финансијску писменост треба увести од трећег или од седмог разреда, по 2 испитаника је сматрало да то треба учинити од првог или од петог разреда, док је по 4 испитаника имало мишљење да би ове теме требало изучавати у средњим школама од првог, односно од трећег разреда. Закључује се да је преовлађујући став наставника да теме из финансијске писмености треба да се изучавају у основној школи и то у оквиру постојећих, по тематици сродних (са финансијском писменошћу) предмета. У складу са тим, финансијску писменост треба увести кроз одговарајуће правне акте и курикулуме у национално основношколско образовање.

Кључне речи: финансијска писменост, основна школа, наставни предмети, школски програми, ставови наставника.

СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА ШКОЛЕ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ЗАПОСЛЕНИХ У ШКОЛИ

Гордана Чапрић¹

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Ивана Ценерић

Центар за образовне политике, Београд

Први петогодишњи циклус спољашњег вредновања квалитета рада образовноваспитних установа завршава се крајем 2017. године до када ће све образовноваспитне установе добити оцену квалитета. У раду ће бити представљени резултати једног у низу истраживања чији је циљ да буду прикупљене информације у вези са праксом вредновања школа ради унапређивања образовног система. Истраживање је спроведено електронски преко Google сервера уз примену серије од 4 упитника који су били објављивани сукцесивно у периоду од месец дана. Узорак су чинили запослени у школама (директори, наставници и стручни сарадници) који су упитницима приступали преко социјалних мрежа ресорног министарства (Facebook и Twitter). Овакав начин испитивања узроковао је варирање узорка, с тим да је највећи број испитаника дао одговоре у првом упитнику (N=1643), док је најмањи број учесника приступио другом упитнику (N=887). У анализи података коришћени су квантитативни и квалитативни поступци обраде. Истраживање је показало да спољашње вредновање производи одређене ефекте у образовној установи која је вреднована. Тако скоро сваки други учесник саопштава да је најава спољашњег вредновања покренула одређене процесе у школи (47%). Такође, око две трећине (63%) запослених у школи сматра да је спољашње вредновање помогло унапређивању самовредновања школе јер умањује субјективност, док 71,9% наводи да су резултати спољашњег вредновања у њиховој школи били основа развојног планирања за наредни период. Учесници су указали да

6. gcapric@gmail.com

спољашње вредновање има утицаја и на појединце. Тако је 64% учесника навело да им је спољашње вредновање помогло у сагледавању сопствене праксе. Спољашње вредновање школе, у будућности, највећи број запослених у школи види као подстицај професионалном развоју образовног кадра (44%), док га нешто мањи број учесника повезује са финансирањем рада школа (30%). У овом испитивању 30% учесника је исказало одређено неповерење у постојећи систем спољашњег вредновања. Резултати квалитативне анализе су показали да запослени у школама нису у довољној мери упознати са природом спољашњег вредновања и правилима која се налазе у његовој основи, да постоје различита разумевања појма квалитета школе, те да постоји уверење да евалуатори према постојећој методологији не могу у потпуности да сагледају квалитет рада школе. У закључку се указује на могуће активности које би омогућиле боље разумевање квалитета рада школа и сврхе спољашњег вредновања школа. Такође се разматрају и предлози системских решења која би могла довести до повећања поверења запослених у школама у процес спољашњег вредновања и делотворнијег коришћења добијених резултата у циљу развоја школе.

Кључне речи: школа, спољашње вредновање, електронски упитници.

**УНАПРЕЂИВАЊЕ СИСТЕМА СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА
ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ДИРЕКТОРА ОБРАЗОВНОВАСПИТНИХ
И ВАСПИТНООБРАЗОВНИХ УСТАНОВА**

Виолета Влајковић Бојић¹

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Бранка Шегрт

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Оливера Тодоровић

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Дуже од десет година стручно усавршавање запослених у образовању у Србији правно је регулисано и представља обавезни, интегрални део њиховог професионалног развоја. У намери да се сагледа актуелна пракса система стручног усавршавања, односно да се испитају потребе за стручним усавршавањем запослених у образовању, као и да се пронађу реални механизми за унапређивање система стручног усавршавања, Завод за унапређивање образовања и васпитања реализовао је истраживање на репрезентативном узорку васпитнообразовних и образовноваспитних установа у Србији. У истраживању су учествовали директори предшколских установа, основних и средњих школа, наставници, васпитачи и стручни сарадници из 49 општина распоређених у 14 школских управа. За потребе овог рада анализирани су одговори директора који су у упитнику, посебно дизајнираном за потребе истраживања, одговарали на питање отвореног типа а у коме су износили предлоге о томе шта треба мењати у систему сталног стручног усавршавања како би систем био унапређен. Иако је 217 директора попуњавало упитник, 110 је одговорило на поменуто питање, али је тематска анализа извршена над 79 одговора. Остали одговори нису садржали предлоге промена, сугестије или препоруке и искључени су из даље обраде. Анализом су издвојене четири категорије одговора:

1. violeta.vlajkovicbojic@zuov.gov.rs

(1) организација стручног усавршавања у служби контроле квалитета, (2) финансирање, (3) информисање и техничка организација и (4) јачање мотивације запослених. Према мишљењу директора, квалитетнија организација стручног усавршавања подразумева побољшање процеса акредитације, повезивање обука са праксом и увођење обука намењених директорима којих уопште нема у Катологу. Када је реч о финансирању, директори су указали на недостатак финансијских средстава за планирање и реализацију стручног усавршавања и изнели предлоге за увођење бесплатних обука. Предлози за боље информисање и техничку организацију односе се на то да обуке за директоре буду у организацији Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Завода за унапређивање образовања и васпитања и да се оне не одржавају током викенда, већ радним данима. Директори су углавном сагласни да је мотивисање запослених у директној вези са финансијама, па су изнели предлози да се установама додели више средстава која би била употребљена за награђивање успешних наставника/васпитача. Имајући у виду наведене предлоге и сугестије директора, доносиоци образовних одлука би требало да размишљају о развијању мреже конкретних мера које би допринеле превазилажењу опажених недостатака у систему стручног усавршавања и његовом даљем унапређивању.

Кључне речи: стручно усавршавање, унапређивање, директори, квалитет.

ПРОМЕНЕ У СТРУЧНОМ УСАВРШАВАЊУ НАСТАВНИКА У СРБИЈИ – МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА

Љиљана Грујић¹

Основна школа Момчило Настасијевић, Горњи Милановац

Образовне промене у Србији почетком овог века донеле су новине и отвориле путеве ка задовољењу потреба система образовања за развојем квалитетних наставника. Значајан допринос променама у образовним политикама које се тичу наставника представља доношење нових законских решења и почетак успостављања система стручног усавршавања наставника. Предмет овог рада су промене у програмима и облицима стручног усавршавања наставника, као и промене у легислативи које се тичу питања професионалног развоја запослених у образовању у Србији током скоро две деценије од почетка реформских процеса. Намера нам је утврдити могућности и ограничења промена које су се на пољу стручног усавршавања дешавале у последње две деценије у нашој земљи. Коришћењем дескриптивне методе у раду анализирамо интеграцију, као и неусаглашености системских мера постојећег стручног усавршавања наставника у Србији током њиховог професионалног развоја. Методом теоријске анализе обухватили смо секундарне изворе: законска и подзаконска акта (Закон о основама система образовања и васпитања; Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника), релевантну научну и стручну литературу, каталоге (Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручног сарадника). Анализом садржаја подзаконских аката извршили смо компарацију почетних и садашњих могућности али и ограничења у примени разноврсних решења која могу да допринесу променама у стручном усавршавању наставника у Србији. Закључујемо да је током претходне две деценије у Србији донета законска обавеза која се односи

¹ l. grujic.lj@gmail.com

на стручно усавршавање, да постоје различити облици усавршавања, а најчешћи је кроз акредитоване програме обука; промене које се тичу смањења броја програма у Каталогу програма обука; стидљиво се успоставља провера примене научног у пракси; не постоје индикатори мерења ефикасности усавршавања наставника; начини испуњавања услова за стицање звања у напредовању наставника су непрецизни; наставници који имају звања (не)видљиви су у образовном систему; не постоје материјалне и друге награде за наставнике чији је рад квалитетан и чији ученици имају висока постигнућа. Указивањем на добре и лоше стране спровођења легислативе отворили смо питања политика које се тичу наставника и његовог стручног усавршавања, како бисмо подстакли креаторе образовних политика да пажљиво размотре и осмисле превентивне и продуктивне мере стварања квалитета у раду наставника.

Кључне речи: наставници, стручно усавршавање наставника, промене, могућности, ограничења.

УПРАВЉАЊЕ ЛИЧНИМ ПРОФЕСИОНАЛНИМ РАЗВОЈЕМ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ВАСПИТАЧА

Никоleta Гутвајн¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Професионални развој васпитача подразумева континуирано развијање компетенција у циљу унапређивања квалитета васпитнообразовног процеса и дечјег развоја. У складу са актуелним *Правилником о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника* професионални развој остварује се похађањем програма обуке из одговарајућих предмета и области ради развијања компетенција за: (а) уже стручну област, (б) подучавање и учење, (в) подршку развоју личности детета и (г) комуникацију и сарадњу. Професионални развој васпитача се, дакле, реализује кроз похађање акредитованих програма за стручно усавршавање запослених у образовању, али и кроз похађање стручних скупова, курсева, угледних часова, састанака актива и сл. Током професионалног развоја – кроз учење, практичан рад и истраживачку делатност – васпитач развија и унапређује своја знања, вештине и способности. Кроз овај процес васпитач постаје практичар који промишља и у складу са сопственим потребама и потребама предшколске установе поставља циљеве свог професионалног развоја. Циљ нашег истраживања био је да се упознамо са начинима на које васпитачи опажају себе и своју припремљеност за управљање личним професионалним развојем. Конкретније, занимало нас је како васпитачи описују себе, сопствене радне карактеристике и потребе, како процењују своју припремљеност за доношење одлука о даљем професионалном развоју, као и каква су њихова опажања и очекивања у погледу услова и могућности за професионални развој у оквиру предшколске установе. Узорак истраживања је пригодан и чине га 90 васпитача из предшколских установа у Србији. За потребе

1. gutvajnikoleta@gmail.com

истраживања конструисан је упитник који је садржао питања отвореног типа. Подаци су обрађивани коришћењем дескриптивних статистичких техника. Налази истраживања показују да највећи број васпитача (85%) има позитивну слику о себи као професионалцу, као и да препознају своје „добре“ и „лоше“ особине. Већина васпитача (77%) је изјавила да се осећа оспособљено за прикупљање релевантних професионалних информација, као и да користе различите изворе и начине прикупљања информација у области васпитнообразовног рада (на пример, хоризонтално учење – „учење једних од других“). Скоро половина васпитача наводи да похађање семинара, који се организују у установи, представља најчешћи вид стручног усавршања запослених. Трећина васпитача наводи да се усавршава ван установе (летње/зимске школе, трибине, сусрети, читање и анализа стручних текстова и приручника). Изложени налази упућују на то да су реформе образовног система у Србији подстакле значајан број васпитача да развијају сопствену праксу и професионалне компетенције. Адекватан професионалан развој васпитача је важан фактор успешне припреме за прихватање системских промена у образовању, као и за њихову примену.

Кључне речи: професионални развој васпитача, целоживотно образовање, компетенције, управљање променама.

ЕЛЕКТРОНСКО УЧЕЊЕ У ФУНКЦИЈИ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА У ОБРАЗОВНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА

Мирјана Јоксимовић¹

Основна школа Диша Ђурђевић, Вреоци

Предмет истраживања је употреба електронског учења које представља сваки облик учења преко интернета – извођење обука, постављање образовних садржаја, размена искустава, у циљу стручног усавршавања запослених у образовним институцијама. Циљ рада је да се истражи примена електронског учења у функцији стручног усавршавања запослених у образовним институцијама, као и да се испитају ставови наставника и сагледају предности и мане оваквог вида стручног усавршавања. У оквиру истраживања коришћен је упитник који садржи 19 питања. Испитан је 61 наставник предметне наставе из 6 основних школа у Београду. За обраду података коришћен је програм IBM SPSS Statistics. У раду су коришћене дескриптивна метода, метода анализе и синтезе. Истраживање је показало да већина наставника (70%) добро познаје рад на рачунару али је коришћење платформе Moodle која је дизајнирана као помоћ наставницима у спровођењу електронског учења за управљање учењем, готово непознато. Свега 34% испитаних је чуло за Moodle, иако је то једна од најпопуларнијих платформи за управљање online учењем, док је само 8% користило Moodle платформу за стручно усавршавање. Moodle платформу у настави користило је мање од 10% наставника што указује на потребу информисања о могућностима које нам пружају образовне платформе. На питање *да ли је школа у којој су запослени организовала неки online семинар* 21% испитаних је одговорио потврдно, а 79% негативно. Резултати говоре да су online семинари недовољно заступљени. У Каталогу програма стручног усавршавања за школску 2015/16., од 925 понуђених програма, само је 40 програма online. Ово је један али не и

1. disa.skola@gmail.com

једини разлог њихове недовољне заступљености у стручном усавршавању наставника. Други разлог је то што чак 75% испитаних наставника наводи да им недостају компетенције у области рачунарске писмености, а указују и на недовољну системску и техничку подршку у овом контексту. Генерелно, наставници сматрају да нису довољно оспособљени за коришћење Moodle платформе за стручно усавршавање и наставу. Ипак на питање *да ли online дискусије, постављање и дељење материјала са колегама исте струке могу повољно утицати на њихов професионални развој* чак 87% испитаника је дало позитиван одговор. Нове генерације се ослањају на информационо-комуникационе технологије за социјалне и професионалне интеракције и очекују да ће технологија бити саставни део њиховог образовања. Наставници постају свесни да, ако желе да буду они који преносе знање, морају ићи у корак са временом и наставу прилагођавати потребама ученика и усавршавати се у сфери информационих технологија и образовних платформи.

Кључне речи: moodle, стручно усавршавање, електронско учење.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЕШТИНЕ И МЕЃУГРУПНИ ОДНОСИ У САНЦАКУ – ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ

Тијана Јокић¹

Центар за образовне политике, Београд

Жаклина Веселиновић

Центар за образовне политике, Београд

Татјана Стојић

Фондација за отворено друштво, Београд

Витомир Јовановић

Центар за образовне политике, Београд

Циљ истраживања био је да се испита повезаност интеркултуралних вештина са аспектима међугрупних односа у мултикултуралној средини, узимајући у обзир факторе који могу обликовати ову везу. Истраживање је спроведено у културолошки разноврсној средини-Санцаку, у којој већинско становништво чине Бошњаци (затим Срби и Роми), а коју карактерише нарочито кршење људских права током деведесетих година и која се често описује као историјски нестабилна. Поред тога, циљ истраживања био је да се утврде разлике између ученика, родитеља и наставника на испитиваним конструктима (интеркултурална осетљивост, етнокултурална емпатија, социјалне дистанце, активизам, опажена једнакост етничких група, школска подршка интеркултуралности, идентификација са друптвеним групама, припадност мањинском или већинском становништву). Истраживање је обухватило 404 испитаника (213 ученика трећег и четвртог разреда гимназија и средњих стручних школа, 57 родитеља и 134 наставника). Испитаницима је задато осам упитника. Први ниво анализе података подразумевао је дескрипцију, а други експлоративну анализу. Резултати указују на високоразвијене интеркултуралне вештине код свих испитаника, као и на њихову повезаност са школском подршком

1. tjokic@cep.edu.rs

интеркултуралности. Поред тога, социјалне дистанце су мале, ставови према образовању за различитост позитивни, али је фреквентност активистичког понашања ниска. Изненађује податак да ученици изражавају веће дистанце од родитеља и наставника према свим понуђеним друштвеним групама. Важан налаз је да се интеркултуралне вештине налазе у позитивној статистички значајној корелацији са аспектима међугрупних односа, али се неке од ових веза разликују код различитих група испитаника – у зависности од тога да ли се изјашњавају као припадници мањинске или већинске етничке заједнице у држави, у којој мери опажају једнакост различитих етничких група и у којој мери се идентификују са етничком групом. Поред тога, социјалне дистанце су код припадника мањинске и већинске етничке заједнице различито повезане са степеном идентификације са етничком групом, опаженом једнакошћу етничких група и процењеном школском подршком интеркултуралности. Резултати сугеришу да би интеркултурални приступ образовању водио јачању добрих међугрупних односа, али позивају да се притом узме у обзир шири социокултурни и социополитички контекст, као и да се досадашње образовне праксе преиспитају на димензији асимилација–интеркултуралност.

Кључне речи: интеркултуралне вештине, међугрупни односи, школска подршка интеркултуралности, опажена једнакост група, културолошки разноврсна средина (Санџак).

ПРЕДНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА У ПРИМЕНИ ГЕОГРАФСКИХ ИНФОРМАЦИОНИХ СИСТЕМА (ГИС) У НАСТАВИ

Емилија Манић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Употреба савремених, информационо-комуникационих технологија (ИКТ) у наставном процесу доприноси бржем постизању образовних циљева. Циљ рада је да се сагледају предности и ограничења у примени ГИС-а у настави усмереној на развијање информатичких компетенција ученика. Примењена је метода теоријске анализе садржаја нормативних аката, статистичких извештаја и релевантних истраживања из области примене ГИС-а у настави. Резултати анализе показују да ГИС, као део шире информатичке инфраструктуре, може допринети јачању проблемско-оријентисаног приступа у настави и постизању функционалног образовања, али и унапређивању информатичких компетенција ученика. ГИС представља технику која се примењује највише у настави географије, али је и одлична за развијање међупредметних компетенција. Осим што је добра техника за упознавање са картографским садржајима и примену картографских знања и вештина, као и за коришћење интерактивних садржаја и интернета у наставном процесу, ГИС ученицима омогућава да, уз помоћ наставника, развијају и одређени ниво креативног и критичког мишљења. И поред неоспорних предности примене ГИС-а, резултати анализе показују да је употреба ове технике у настави широм света још увек спорадична и слаба. До сада је примена ГИС-а у настави географије углавном била резултат индивидуалних напора наставника, а не системски регулисан стандард у настави. Као најчешће препреке већој употреби ГИС-а наводе се: недостатак рачунарске опреме и софтвера, недовољна обученост наставника да користе ГИС, непостојање

1. geografija@ekof.bg.ac.rs

адекватних наставних материјала и мала заинтересованост наставног кадра да се усавршава у овом правцу. Такође, анализа показује да је примена ГИС-а у настави географије у школама у Србији незадовољавајућа. Јачање информатичких компетенција ученика на свим образовним нивоима предуслов је за било какве промене наставних садржаја предмета у којима се могу примењивати технике засноване на информационо-комуникационим технологијама. На тај начин ће се, између осталог, и наставницима географије олакшати увођење ГИС-а у наставни процес. Међутим, то подразумева проактивно учешће самих наставника, пре свега, кроз континуирано усавршавање и изградњу одговарајућих компетенција (ако наставници нису били у прилици да се са коришћењем ГИС-а упознају током свог универзитетског образовања, могу то учинити кроз неке друге формалне и неформалне видове образовања). Стога, један од кључних корака доносилаца образовних одлука не би требало да буде само јачање информатичких компетенција ученика, већ и интензивирање хоризонталне и вертикалне корелације информатичких предмета са предметима у којима примена ИКТ-а може допринети усвајању квалитетнијег знања и овладавању вештинама из дате области.

Кључне речи: географски информациони систем (ГИС), наставни програми, компетенције, географско образовање.



**ПРОМЕНЕ НА НИВОУ
УСТАНОВА У СИСТЕМУ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА**

УНАПРЕЂИВАЊЕ ЛИДЕРСТВА КАО АГЕНС РАЗВОЈА ОБРАЗОВНОВАСПИТНИХ ИНСТИТУЦИЈА

Зорица Михаиловић¹

Угоститељско-туристичка школа, Београд

Соња Стаменовић

Градска општина Звездара, Београд

Лидерство представља један од најважнијих фактора квалитетног образовања. Укупни директни и индиректни ефекти лидерства су процењени на 25% свих школских фактора који утичу на оно што ученици науче. Такође, постоји велико слагање теоретичара и практичара у вези са кључним компетенцијама и задацима лидера и неопходношћу да свака држава успостави и развија систем постојане подршке развоју лидерства у образовању. У раду се полази од чињенице да је ефективно лидерство у образовању веома значајно за унапређивање рада школа и повећања ефикасности наставе. Циљ рада је да се на основу прегледа теорије, истраживачких налаза и ефективних програма у домену лидерства у образовању прикажу могуће интервенције на нивоу школских установа, локалне заједнице, школске управе и образовног система које могу допринети унапређивању лидерства у образовању. Представљене су интервенције преузете из других образовних контекста, које се, уз мање организационе и развојне промене, могу применити у нашем образовном систему. Приказане су различите праксе и стратегије за идентификацију и развој лидерских талената међу запосленима у школским установама, као што је циљано регрутовање запослених са лидерским потенцијалом и мотивишући механизми за учешће у лидерским активностима. Такође, разматрају се могућности за унапређивање школског лидерства кроз дељено лидерство, односно кроз унапређивање рада педагошког колегијума установе. На локалном нивоу и на нивоу школске управе разматрају се

1. utspsiholog@gmail.com

могућности за оснаживање и професионални развој школских лидера које су базиране на потребама школа у локалном контексту применом различитих модела учења у форми структурираног и континуираног менторства и развијања мрежа директора и/или група за учење. У циљу обезбеђивања и праћења квалитета лидерства на националном нивоу указује се на значај развијања програма/обука за развој лидерских компетенција, развијања методологије вредновања рада директора школа која би била заснована на емпиријским подацима, као и на потребу за унапређивањем постојећих стандарда компетенција директора школа. Закључује се да би наведене интервенције могле да се реализују без великих финансијских улагања, уз мања системска решења, развој организационе културе установе, подстицање веће одговорности лидера на нивоу школских управа и ефикаснији мониторинг управљања образовноваспитним институцијама на локалном нивоу.

Кључне речи: лидерство у образовању, директори школа, компетенције лидера, професионални развој, дељено лидерство.

ПРИПРАВНИЧКО-МЕНТОРСКА ПРАКСА КАО ПОДСТИЦАЈ УНУТРАШЊЕГ РАЗВОЈА ШКОЛЕ

Тања Шијаковић¹

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

У раду се разматрају ставови приправника и ментора о могућностима мењања климе и културе установе у којој раде, као последице реализовања приправничко-менторске праксе. Полазећи од претпоставке да сврсисходно менторство прави искорак од изолованих иновација и рада у пару ка иновирању система и рекултурацији установе у којој се одвија, циљ истраживања био је да се добије одговор на питање да ли приправници и ментори препознају промене које су настале као резултат заједничких активности, као и утицај тих промена на квалитет рада установе у којој се обављала приправничко-менторска пракса. У истраживању је учествовало 10 парова приправника и ментора, са којима је реализовано укупно 40 интервјуа (вођена су по два одвојена интервјуа са сваким приправником и ментором). У делу истраживања чије резултате износимо са учесницима се разговарало о спремности да активно партиципирају у животу школе и својом праксом уносе позитивне промене. Резултати показују да је тек четворо од десет ментора стекло увид у одређене промене, од којих ни једна не потенцира промене на нивоу установе. Када је реч о приправницима, троје од њих десеторо наводи активности које су реализовали и које њима лично много значе. Ипак, тек један пример може да се доведе у директну везу са увођењем промена на нивоу установе. У том смислу, у одговорима приправника и ментора уочава се неколико тенденција: у највећем броју они не препознају конкретне активности које су реализовали, а које су постале део школског *фолклора*; када уочавају позитивне промене, ментори наводе то да их колектив уважава и препознаје као стручне, док приправници наводе *мале, личне победе*

1. tanja.sijakovic@zuov.gov.rs

које су издејствовали током приправничке праксе; коначно, уочава се тенденција да је незнатан број приправника који позитивно утичу на климу и културу школе у којој раде, дајући јој лични печат. Овакви налази упућују на неколико могућих и неопходних праваца промене када је о менторско-приправничкој пракси реч: иницијално образовање наставника конципирати тако да потенцира развој наставника као активних агенаса промене; системски подржавати креирање приправничко-менторских програма који ће подстицати и експлицитно усмеравати рад ментора и приправника у правцу рекултурације установе; подстицати и усмеравати установе ка препознавању менторства као њихове развојне полуге.

Кључне речи: приправник, ментор, иновирање, рекултурација установе.

ИНТЕРНИ ТИМСКИ КОУЧИНГ КАО СРЕДСТВО ОРГАНИЗАЦИОНОГ РАЗВОЈА ШКОЛЕ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Јелена Срећковић Станковић¹

Гимназија Лесковац

Јелена Павловић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Тимски коучинг у образовним институцијама представља процес подстицања учења и развоја тимова запослених у образовању. Уколико је овај процес вођен од стране особе која је део истог тима или организације, ради се о интерном тимском коучингу. У овом раду анализиране су могућности и ограничења примене интерног тимског коучинга као средства организационог развоја школе. Примењена је квалитативна методологија студије случаја на узорку наставника једне средње школе (N=20). Организована су два састанка у форми интерног тимског коучинга, у трајању од 90 минута. Састанци су реализовани у периоду април–мај 2017. године. Процес коучинга водио је школски педагог. За иницијалну процену функционисања тима наставника коришћен је инструмент Пет дисциплина ефикасних тимова. Применом овог инструмента идентификоване су следеће развојне области: развијање тимског духа и посвећености, унапређивање културе давања повратних информација у тиму, као и изграђивање одговорности за остваривање не само личних, већ и колективних циљева. У складу са идентификованим развојним областима, учесници су током процеса коучинга направили план личних и тимских акција за унапређивање школе као организације. Предложене активности укључивале су тимско планирање наставе, размењивање примера добре праксе унутар тима, увођење евалуације рада наставника из перспективе ученика, организацију чешћих неформалних тимских састанака. Током процеса тимског коучинга учесници су радили на реализацији предложених

1. jelenasrecko16@gmail.com

активности. По завршетку процеса евалуирани су исходи интерног тимског коучинга у контексту развоја школе као организације. Резултати ове студије случаја упућују на позитивне ефекте интерног тимског коучинга као интервенције за подстицање образовних промена на нивоу школе. Директни ефекти интерног тимског коучинга односе се на делимично остваривање дефинисаног плана акције, док се индиректни ефекти односе на унапређивање мотивације наставника за сам процес личног и тимског учења и развоја. На основу позитивних иницијалних исхода може се препоручити наставак примене интерног тимског коучинга као средства организационог развоја школе, али и даља истраживања у овој области.

Кључне речи: тимски коучинг, организациони развој школе, студија случаја, наставници, школски педагог.

НАСТАВНИЧКЕ ПЕРЦЕПЦИЈЕ НЕДОСТАКА СИСТЕМА СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА

Соња Бањац¹

Филозофски факултет, Институт за психологију, Београд

Тања Шијаковић

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Стручно усавршавање, као компонентна професионалног развоја наставника у Србији, обухвата различите облике активности чија је сврха унапређивање постојећих и стицање нових компетенција важних за унапређивање васпитнообразовног рада. Циљ овог истраживања био је да се утврде која су уверења и каква су искуства наставника у вези са актуелним системом стручног усавршавања, као и потенцијалне разлике у опажањима засноване на дужини радног искуства. Конкретно, занимало нас је које су главне теме које се појављују у наративима наставника о унапређењу овог система. Рад се заснива на секундарним анализама резултата истраживања које је спровео Завод за унапређивање образовања и васпитања. Тематска анализа спроведена је на 720 одговора наставника основних (396), средњих стручних школа (172) и гимназија (152) на питање отвореног типа о предлозима за унапређивање система стручног усавршавања. У анализи одговора коришћен је индуктивни приступ, односно теме су утемељене на добијеним подацима. Анализа одговора усмеравана је истраживачким питањем „шта наставници препознају као недостатке актуелног система стручног усавршавања“. У првом кораку су у одговорима систематски идентификоване категорије значења, а затим су оне подведене под теме вишег реда. Тиме је добијено седам главних тема: прилагођавање пракси, доступност семинара, боља организација, функционалност система, обезбеђивање различитих видова подршке, већа аутономија школа и наставника у планирању стручног усавршавања и конкретне

1. sonja.banjac@f.bg.ac.rs

теме семинара које треба увести. Накнадно је за испитанике израчунат број одговора у свакој од тема. Налази показују да између наставника који имају дужи или краћи радни стаж као ни између наставника основних и средњих школа и гимназија нема разлика у погледу фреквентности истицања било које од тема, изузев што су наставници у средњим школама нудили разноврсније теме стручног усавршавања ($F_{(1,719)}=11,16; p<,005$). Добијени подаци говоре о актуелној перцепцији стручног усавршавања коју деле наставници у Србији, о аспектима који су им значајни и онима које би требало унапредити. Утврђени недостатак разлика у заступљености тема у односу на радно искуство сугерише да је добијена слика доста стабилна. Добијени налази могу бити информативни за унапређивање система стручног усавршавања, у смислу увођења новина (редефинисати постојећи систем одобравања програма), али и у смислу „оживљавања“ већ постојећих решења (повезивање стручног усавршавања са напредовањем у звањима, обавезна хоризонтална размена у установи и сл).

Кључне речи: наставници, стручно усавршавање, перцепције, тематска анализа.

**ПИЛОТИРАЊЕ НОВИХ ДОКАЗА
И ПОКАЗАТЕЉА ИНКЛУЗИВНОСТИ ШКОЛЕ
У ОКВИРУ ЗА СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ**

Витомир Јовановић¹

Центар за образовне политике, Београд

Тијана Јокић

Центар за образовне политике, Београд

Јасмина Ђелић

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије

Јелена Најдановић Томић

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Праћење и вредновање инклузивног образовања различите земље спроводе кроз институционализацију праћења инклузивног образовања кроз спољашње вредновање и самовредновање школа. У том контексту, циљ рада јесте да се прикажу резултати пилотирања ревидираних и креираних доказа инклузивности школа који представљају предлог за ревизију постојећих Стандарда квалитета рада васпитнообразовних установа. Теоријски оквир за креирање доказа представља Оквир за праћење инклузивног образовања у Србији и приручник за самоевалуацију и спољашњу евалуацију школа *Колико је инклузивна наша школа*. Пилотирање и процена укупно 154 доказа спроведени су кроз самоевалуацију у 20 школа од стране стручних сарадника. Школе су изабране кроз стратуме креиране на основу мултиплог критеријума (развијеност општине, број ученика из осетљивих група, величина места, мрежа школа, оцена на спољашњем вредновању) – узорак је двоетапни стратификовани случајни. Пилотирање (А) је подразумевало прикупљање квантитативних и квалитативних података о остварености доказа, од ученика, родитеља и наставника, а на основу постојећих и за потребе истраживања креираних инструмената. На основу тога

1. vjovanovic@cep.edu.rs

процењивачи су приступили процени квалитета доказа (Б). Процена је вршена на петостепеној Ликертовој скали на 7 критеријума: разумљивост, коресподентност, дивергентност, евалуативна вредност/ релевантност, мерљивост, економичност примене и релевантност за укупан развој школе; а оцене ниже од 4 по било ком критеријуму су праћене наративним образложењима стручних сарадника. Дескриптивном статистиком је израчунато 7 просечних скорова са мерама варијабилности (распон) за сваки доказ (за сваки критеријум по један), што је поред наративног образложења од стране школа чинило основ за финализовање доказа. Докази са просечним оценама на свих седам критеријума мањим од 4,5 су преформулисани или искључени. Резултати су показали да је најизазовније било проверити оствареност доказа за Област 1. *Школски програм и годишњи план*, а најлакше за доказе из Области 5. *Етос*. Такође, докази су лако мерљиви, релативно су економични за проверавање, дају нову информацију школама о стварима које школе нису знале, често се на основу једног доказа може процењивати испуњеност више показатеља, одговарају по смислу и садржајима показатељима и стандардима чију оствареност проверавају, разумљиви су школама и веома су важни за даљи укупан развој школе и за квалитет њеног рада као васпитнообразовне институције. Резултати овог истраживања могу олакшати предстојећу ревизију Стандарда квалитета рада васпитнообразовних установа у области инклузивности и понудити поуздане податке на којима она може бити заснована.

Кључне речи: инклузивност школе, стандарди квалитета рада, показатељи, докази.

ДИФЕРЕНЦИРАНИ ПРИСТУП УЧЕНИЦИМА У КОНТЕКСТУ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Миља Вујачић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

У раду се разматра диференцирани приступ у настави у контексту инклузивног образовања. Дат је преглед истраживачких налаза о примени овог приступа у раду са децом са тешкоћама у развоју, да би се добили одговори на следећа питања: Како се у савременој литератури одређује појам диференцирани приступ у настави? Које врсте адаптација се могу применити у раду са децом са тешкоћама у развоју? На који начин наставници утичу на овај процес? У америчкој литератури се последњих деценија уместо појма *индивидуализација* користи појам *диференцирани приступ* под којим се подразумева филозофија образовања у чијој основи су савремена схватања учења и дечијег развоја, усмереност на специфичности, потенцијале и потребе деце. У основи овог приступа је прилагођавање свих важних аспеката рада школе и наставе детету и његовим потребама, а крајњи циљ је развој дететових потенцијала. Налази истраживања указују на три кључне адаптације у подучавању деце са тешкоћама у развоју: адаптација програма (садржај учења); адаптација начина учења и адаптација окружења у коме се оно одвија (средства, простор, време, одабир особа које учествују у активности). У раду са овом децом најчешће је заступљено прилагођавање материјала, опреме и средстава, затим прилагођавање метода, активности и облика рада, док је прилагођавање програма, циљева и садржаја наставе најмање заступљено јер је ова врста адаптације најсложенија и захтева промену одређених системских решења. Налази указују на то да су наставници спремнији на адаптације које се односе на социјални и емоционални развој ученика него на адаптације које захтевају промене у наставном

1. mvujacic@ipi.ac.rs

плану и програму, па чешће траже помоћ од стручних сарадника за решавање академских проблема ученика него проблема у понашању. Наставници чија су имплицитна педагошка уверења у складу са овом филозофијом образовања, као и они наставници који имају виши скор на скали самоефикасности спремнији су да примене диференцирани приступ у настави. Ови наставници проводе више времена у посматрању и праћењу учениковог рада, те у постављању додатних питања и давању додатног времена ученику да сам реши задатак и дође до тачног одговора. Кључне педагошке импликације овог истраживања видимо у променама системских решења која представљају препреку за примену овог приступа у раду са ученицима, обуци и сензибилизацији наставника за примену адаптација у настави и усклађивању њихових имплицитних педагошких уверења са филозофијом образовања која је у основи инклузије и диференцираног приступа у настави.

Кључне речи: диференцирани приступ у настави, инклузивно образовање, деца са тешкоћама у развоју, адаптације, имплицитна педагошка уверења наставника.

МИШЉЕЊЕ ВАСПИТАЧА И УЧИТЕЉА О ДЕЦИ СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ И ДАРОВИТИМА

Гордана Николић

*Педагошки факултет у Сомбору Универзитета у Новом Саду,
Сомбор*

Марија Цвијетић¹

*Педагошки факултет у Сомбору Универзитета у Новом Саду,
Сомбор*

Питање даровитости, али и сметњи у развоју могуће је сагледати као различите стране Гаусове криве која илуструје развој и исходе код типичне деце, односно типичних ученика. Инклузивна парадигма у образовању и васпитању подразумева трансфер вртића и школе од средине која асимилира, у средину која се донекле прилагођава профилу детета/ученика. Циљ истраживања био је да се испита рефлексија учитеља и васпитача и утврди ниво њихове спремности за рад са даровитима и децом/ученицима са сметњама у развоју. Узорак је обухватио 47 учитеља и 40 васпитача из Западнобачког округа, Новог Сада и Београда. Примењен је упитник креиран за потребе овог истраживања. Садржао је питања отвореног и затвореног типа која су се односила на искуство и мишљење испитаника о различитим аспектима рада са децом са сметњама у развоју и даровитима. Подаци су обрађени применом дескриптивних статистичких мера и хи квадрат теста. Резултати су показали да постоје велике сличности у мишљењу учитеља и васпитача у вези са постојањем тешкоћа у раду са децом/ученицима са сметњама у развоју и даровитима, разумевањем значаја специјализованих обука за рад који синтетизује васпитање и образовање са додатним видовима подршке за обе групе деце/ученика, али и у вези са критичким сагледавањем актуелне недовољне прилагођености васпитног и образовног процеса овим циљним

1. marija.cvijetic@pef.uns.ac.rs

групама. Значајне разлике утврђене су у контексту сарадње са родитељима, при чему је задовољство сарадњом мање када се ради о родитељима деце са сметњама у развоју, у односу на сарадњу са родитељима даровите деце. Утврђене сличности у мишљењу наших испитаника о различитим питањима рада са децом са сметњама у развоју и даровитима наводе на закључак да је потребно подједнаку пажњу посветити примени мера којима би се квалитет образовања ове две групе деце могао унапредити што актуелно није случај с обзиром да за разлику од ИОП-а 1 и 2 не постоји увид у број ИОП-а 3. Поред тога, већи је број доступних програма обуке за рад са децом/ученицима са сметњама у развоју него са надаренима, а анализом мастер нивоа васпитачких и наставничких факултета утврђено је постојање само једног мастер модула посвећеног раду са децом/ученицима са тешкоћама, док таквих програма нема за рад са надаренима. Имајући у виду резултате нашег истраживања, потребно за увести предмет и модул на основним и мастер студијама који се баве радом са овим циљним групама, и понудити програме стручног усавршавања за запослене који укључују примену научно проверених метода у раду са овом децом.

Кључне речи: даровитост, развојне сметње, васпитачи, учитељи.

ТРОЛИСТ ПРИСТУП ОБРАЗОВАЊУ КАО ЕКОЛОШКИ/ТРАНСФОРМИШУЋИ ЕКСПЕРИМЕНТ

Јасмина Шефер¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Педагошки приступ Тролист је креиран да би се одговорило на потребе развоја друштва и изазове савременог живота подстицањем иницијативе, сарадње и стваралачког рада ученика у школи, путем увођења следећих активности: групни рад, решавање отворених задатака, игра, критички дијалог, истраживачки и рад у пројектима. Примена Тролиста је огледно тестирана коришћењем различитих методолошких приступа у једној градској основној школи у Београду (Србија). Методолошка оријентација истраживања Тролиста била је еклектички постављена, с циљем да се у једном конкретном контексту прикупи што већи број података од различитих учесника и посматрача о могућностима мењања процеса рада, да се то учини на различите начине (током процеса и пре и после огледног увођења Тролиста, квалитативно и квантитативно) и да се подаци детаљно анализирају, а потом исти поступак понови у некој другој педагошкој средини (уместо увођења контролне групе током извођења огледа у поменутој школи). У методолошком смислу таква позиција учинила је истраживање теоријски неутралним, мултиперспективним и оријентисаним на проблем у природном контексту. Накнадна анализа, коју овде презентујемо, указује да истраживање примене Тролиста, које смо обавили у школи, одговара критеријумима еколошке позиције (природни/теренски експеримент, трансформишући експеримент, еколошка валидност – феноменолошка, конструкт, системскоконтекстуална, развојна, контрола „онога што је могуће“), дајући истраживању додатну теоријску и методолошку потпору. Како предвиђа еколошки експеримент, увођење Тролиста у праксу није значило само снимање стања уважавајући природни

¹ i.jasminakociz@gmail.com

контекст у коме се примењује (теренско истраживање), нити само проверу успешности функционисања концепције која се уводи с намером да трансформише и унапреди постојећи систем (трансформишући експеримент), већ представља и извор нових идеја и тема које даље треба истражити. На пример, тешкоће које изазивају спољашњи егзо и макро системи на које наставници не могу да утичу, дужина трајања потребне интервенције у микросистему, припремљеност наставника за истраживање и истраживача на учествовање у раду микросистема који истражују, простор за слободу и независност наставника у односу на шире системе и подстицање њихове спремности да самостално иницирају и реализују своје идеје у микросистему, облици оптималне подршке самосталном раду наставника и додатни мотиватори за иновативни рад у микросистему.

Кључне речи: еколошки трансформишући експеримент, Тролист приступ у школи, улога контекста у образовању.

ОД ЗАМИСЛИ ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ НАУЧНОГ ПРОЈЕКТА У ШКОЛИ: ИСКУСТВА ИСТРАЖИВАЧА

Ивана Ђерић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Душица Малинић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Јасмина Шефер

Институт за педагошка истраживања, Београд

Овај рад се бави проценама истраживача о различитим аспектима процеса реализације једног научног пројекта у основној школи. Циљ овог научног пројекта био је да се развије педагошки приступ који афирмише иницијативу, сарадњу и стваралачки рад ученика, док је циљ огледа био да се испитају могућности реализације наставе засноване на овом педагошком приступу. Огледом су обухваћени сви актери у школи, а огледне активности биле су усмерене на три сегмента: (1) наставу и ваннаставне активности; (2) рад стручних и разредних већа и (3) рад директора, педагошко-психолошке службе и наставничког већа. Овај педагошки приступ се уводио у школу кроз низ циклуса током годину дана, при чему се сваки циклус састојао од обуке наставника на инструктивним данима, примене у пракси и њихове рефлексije на стручним већима уз присуство истраживача као едукатора и фасилитатора. За потребе овог рада анализиране су процене 16 истраживача који су учествовали у процесу реализације огледа. Примењена је метода вођеног структурираног интервјуа и тематска анализа у обради података. Анализа је показала да у наративима истраживача преовлађују одговори који се могу груписати у четири теме: (1) организациона питања; (2) теоријско-методолошка питања; (3) сарадња између актера из различитих институција; (4) мотивација. Прецизније, на основу искуства из огледа, истраживачи наводе да би

1. ivana.brestiv@gmail.com

приликом креирања научног пројекта требало да се више води рачуна о временској организацији пројектних активности и динамици рада у школи. Другим речима, потребно је више времена посветити припреми истраживача и наставника за увођење пројекта у школу и за његову реализацију како би се што успешније савладале препреке и изазови. Поред тога, истраживачи наводе да је пре почетка пројекта потребно разрешити поједине концепцијске дилеме уз темељнију разраду неких методолошких питања. У наративима истраживача о сарадњи између актера из различитих институција истакнут је значај пројекта у смислу повезивања науке и праксе, развоја школе у целини и обезбеђивања континуитета у едукацији наставника. Подаци показују да је мотивација истраживача и запослених у школи флукутирала: опадала је током реализације огледа услед оптерећености актера активностима у пројекту и изван њега, а расла је када су опажали позитивне ефекте међусобне сарадње, промена које су уведене у праксу и продуката који су произашли из пројекта (нпр. организација школског сајма). Поред закључака у раду су наведене препоруке о томе како унапредити процес припреме и реализације научног пројекта у условима живота и рада савремене школе.

Кључне речи: научни пројекат, оглед, истраживачи, запослени у школи.

БЕЗБЕДНОСТ УЧЕНИКА У ШКОЛИ

Тијана Ранђеловић¹

Основна школа Бубањски хероји, Ниш

Стварање безбедне средине у систему образовања је горући проблем друштва. Образовне институције дужне су да поштују законом уређене прописе и правила која подразумевају уређен систем заштите. Полазећи од потребе и значаја безбедности заштите ученика у школи, представљени су мишљења и оцене ученика о безбедности у школи на основу анкетног упитника. Анкета је добровољна и анонимна, а циљ рада је да се стекне увид у проблеме организације и остваривања сигурности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује установа (подразумевају се и активности које су ваннаставне, као што су излети, екскурзије али и амбијентална настава). У овом истраживању учествовали су ученици седмог и осмог разреда две основне школе из градског подручја града Ниша. За обраду анкете коришћена је дескриптивна статистика, а приказ резултата дат је табеларно или графички. Задаци истраживања су: сагледавање здравствено-безбедносног стања у школи, сагледавање стања безбедности у школи из угла ученика, односно да се утврди постојање насилних ситуација које угрожавају безбедност ученика као и налажење начина за побољшање стања и адекватне начине реаговања. На основу прикупљених и обрађених података може се закључити да је неопходно више радити на сузбијању сваког облика насиља међу ученицима, образовно и васпитно деловати како би се спречило вербално насиље које је и највише заступљено. Потребно је радити на подизању јавне свести о вршњачком насиљу и отворенијем приступу проблему у чије решавање би требало да буду укључени ученици, наставници и родитељи. Као реакција на испољене безбедносне ризике, школа је дужна да обезбеди ефикасну реакцију у виду материјалних

1. tijanarandjelovic@yahoo.com

или људских ресурса. Закључак је да су школе институције које имају најзначајнију улогу у развоју безбедносне културе код ученика. Образовањем се стиче знање о безбедносним ризицима и последицама, изграђује се свест о потреби да се млади заштите и науче како да реагују у датим ситуацијама. Неопходно је да се у систем образовања и васпитања уграђују наставни садржаји који се односе на безбедност појединца, али је потребан и већи ангажман свих друштвених субјеката на решавању овог проблема.

Кључне речи: школа, безбедност ученика, насиље, мрежа заштите.



**ПРОМЕНЕ УВЕРЕЊА
И ПРАКСИ КЉУЧНИХ АКТЕРА
У ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ**

ИМПЛИКАЦИЈЕ РАЗВОЈНОГ МОДЕЛА КРЕАТИВНОСТИ: ОД УВЕРЕЊА ДО ПОДСТИЦАЊА КРЕАТИВНОСТИ

Славица Максић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Јелена Павловић

Институт за педагошка истраживања, Београд

У раду се приказују резултати студије која је изведена како би се провериле могућности за примену Развојног модела креативности у идентификацији и подстицању креативности у васпитнообразовним институцијама. Подршка креативности је један од најважнијих циљева савременог образовања, а испитивање имплицитних уверења о креативности један од начина како да се креативност боље упозна и створе што подстицајнији услови за њен развој у образовној пракси. Развојни модел креативности конструисан је на основу испитивања уверења истраживача у области образовања о томе како се креативност испољава у детињству и младости. Добијени модел обухватио је категорије одговора које се појављују на свим узрастима, с тим што су на сваком од узраста одређене категорије биле доминанте: радозналост и машта на предшколском узрасту; интересовања на основношколском узрасту; експериментација и развој личног израза на средњошколском узрасту; овладаност облашћу и независност у мишљењу и делању у периоду високог образовања; и давање креативних доприноса и испољавање иницијативе у одраслом добу/на послу. За потребе овог рада модел је примењен у анализи одговора предшколских васпитача (N=116), наставника основне школе (N=244), наставника средње школе (N=261) и наставника универзитета (N=46) на питање о испољавању креативности на узрасту са којим раде. Резултати указују да су испитивани васпитачи и наставници опажали креативност на сличан начин као истраживачи, описујући их истим

¹ smaksic@ipi.ac.rs

категоријама које се односе на садржај и место испољавања креативности од радозналости до иницијативе у игри, учењу и решавању професионалних и других свакодневних проблема у свим сферама живота. Закључено је да практична примена Развојног модела креативности пружа могућности да се у васпитнообразовном раду одређени аспекти креативности препознају, као и да се подржи испољавање и развој управо оних аспеката који су карактеристични за одређени узраст: на пример, уочавање и подстицање дечије радозналости и маште у вртићу; откривање интересовања ученика и њихово повезивање са наставним садржајима у основној школи; обезбеђивање услова за експериментисање ученика и формирање његових личних ставова о проучаваној теми у средњој школи; стварање прилика за увиђање проблема у науци која се студира и подстицање жеље студента за новим, другачијим приступом животу и раду. Дискутована су ограничења студије и дати предлози за будућа истраживања у области.

Кључне речи: развојни модел креативности, уверења о креативности, вртић, школа, универзитетске студије.

ПОКАЗАТЕЉИ ИНИЦИЈАТИВНОСТИ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА: ПЕРСПЕКТИВА ВАСПИТАЧА

Нада Половина¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

У раду полазимо од појма *иницијативност* којим се означава потенцијал појединца да претвара идеје у изазовне циљеве које настоји остварити истраживањем могућности у окружењу и покретањем психолошки енергичне, усмерене и истрајавајуће акције ка постављеном циљу. Значај развијања иницијативности код деце и младих повезује се са бројним позитивним образовним и ширим животним исходима као што су: активан однос према учењу/сазнавању света, стицање применљивих знања, спремност на лични развој/мењање засновано на експлорацији и развијању вештина које унапређују живот особе у различитим доменама функционисања. Предмет наше емпиријске анализе су перцепције васпитача о индикативним аспектима иницијативног понашања код деце предшколског узраста, са циљем генерисања предлога за иновативно унапређење квалитета васпитнообразовног рада. Васпитачи предшколских установе једне београдске општине (N=1), у склопу ширег упитника о васпитанообразовним циљевима, давали су и опис детета које опажају као најиницијативније у групи са којом раде, уз податак о узрасту и полу детета. Добијени описи представљају предмет анализе у овом раду. Васпитачи су знатно чешће давали описе девојчице (68%) него дечака, просечан узраст описаног најиницијативнијег детета био је 5 година, а број атрибута које су васпитачи користили варирао је у распону од 1 до 8 (M=3,26). Методом квалитативне анализе садржаја у описима васпитача идентификовано је пет категорија и девет поткатегорија индикативних аспеката иницијативности деце предшколског узраста. То су: *висок ниво активације* (моторички аспект; когнитивно-комуникацијски аспект),

1. npolovina@ipi.ac.rs

креативно-експресивни потенцијал (слободно исказивање мисли и идеја; ново као циљ и изазов), *комуникацијско-организациске вештине* (организује игровне активности, улоге и правила; намеће вођство у игровним активностима) *личне карактеристике* (радознаост, упорност, самосталност), *делатна интеграција потенцијала и вештина*. Идентификоване категорије и поткатегорије представљају подстицајан оквир за креирање програмских активности које би дале прилику свој деци (и оној која спонтано не испољавају иницијативност) да, уз подршку васпитача, стичу искуства покретања, уобличавања и организовања игровних активности и испробавају за њих нове могућности.

Кључне речи: иницијативност, васпитачи, предшколски програми, васпитнообразовни контекст.

УТИЦАЈ МОТИВАЦИЈЕ ЗАПОСЛЕНИХ НА КВАЛИТЕТ РАДА У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ

Александар Ракић¹

Предшколска установа Олга Јовичић Рита, Краљево

Драгана Стојадиновић Рудњанин

Предшколска установа Олга Јовичић Рита, Краљево

Марија Чоловић

Предшколска установа Олга Јовичић Рита, Краљево

Мотивација у теорији и пракси постаје комплексно питање које се може посматрати из различитих углова. Савремена истраживања показују да су добро мотивисани запослени продуктивнији и креативнији у постизању постављених радних задатака од оних код којих је мотивација присутна у мањој мери. Мотивација као систем стимулације представља основу за развој компетенција запослених и остваривање бољих резултата рада. У овом раду биће представљени резултати анкете која се односи на испитивање мотивисаности запослених у Предшколској установи „Олга Јовичић Рита“ у Краљеву. Узорак чине 100 испитаника. Циљ рада био је да се анализира како мотивација може побољшати квалитет рада запослених у предшколској установи, да се дефинишу фактори који узрокују висок ниво квалитета рада, као и да се разумеју различити начини на које се могу мотивисати запослени. Резултати нашег истраживања показују да уколико је интензитет мотивације већи, утолико ће запослени у установи улагати више напора у остваривање својих задатака. Да би се достигао одређени ниво квалитета, неопходно је остварити интеграцију и међусобну повезаност организационе структуре, процедуре и ресурса потребних за реализацију управљања квалитетом. Активнија улога запослених у пословним процесима, преузимање одговорности за унапређивање пословања и већа овлашћења запослених да доносе одлуке од већег

1. sasarakic976@gmail.com

значаја представљају изузетно ефикасне мотивационе факторе који трајно делују на запослене и резултирају позитивним ефектима за установу. Када су запослени мотивисани да буду успешни и остварују постављене циљеве, расте уверење у сопствене способности, што их чини још мотивисанијим. Висок ниво самопоуздања и мотивације резултира многим позитивним ефектима: повећање сатисфакције послом, повећање напора, фокусирање на резултате рада.

Кључне речи: мотивација, запослени, квалитет рада, предшколска установа, задовољство.

**УВОЂЕЊЕ ОПШТИХ И МЕЂУПРЕДМЕТНИХ
КОМПЕТЕНЦИЈА И ПРОМЕНА НАСТАВНЕ ПРАКСЕ
– АНАЛИЗА ЗАСНОВАНА НА ПРЕДЛОЗИМА
И СУГЕСТИЈАМА НАСТАВНИКА**

Бранислав Ранђеловић¹

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Јелена Најдановић Томић

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Стандарди општих и међупредметних компетенција засновани су на Европском оквиру кључних компетенција за целоживотно учење и дефинишу исходе који излазе из оквира наших традиционалних предмета, а на чијем достизању треба да буду ангажовани наставници свих предмета. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања је у два наврата током 2016. и 2017. године организовао обуку наставника који предају општеобразовне предмете у средњим школама: Српски језик, Математику, Историју, Географију, Биологију, Физику, Хемију и страни језик за примену образовних стандарда у настави. Обуку је завршило 5380 наставника, стручних сарадника и директора. Један од задатака учесника обуке био је да осмисле наставну активност кроз коју би подстицали развој једне или више међупредметних компетенција, а које нису лако препознатљиве у контексту одређеног предмета. За описану активност требало је да осмисле начин праћења и вредновања постигнућа ученика. Циљ рада је да прикаже како увођење општих и међупредметних компетенција може, под условом да наставници приликом планирања наставе планирају и рад на развоју ових компетенција, да промени уобичајену наставну праксу, засновану на фронталном раду, предавању наставника, пасивном положају ученика у настави. Модератори обуке издвојили су 217 добрих примера наставних активности којима се подстиче развој општих и

1. brandjelovic@ceo.gov.rs

међупредметних компетенција и предлажу начини за њихово праћење и вредновање. Урађена је квалитативна анализа ових примера која је обухватила анализу предложених организационих облика наставе, садржаја рада и метода и техника праћења и вредновања постигнућа ученика. У предложеним активностима преовлађују организациони облици и методе наставног рада који у већој мери активирају ученике (тимски и групни рад, истраживачко учење, вршњачко учење, пројектно учење, употреба информационо-комуникационих технологија у функцији учења), садржаји који превазилазе оквир појединачног наставног предмета и нетипичне методе и технике праћења и вредновања постигнућа ученика (самооцењивање, вршњачко оцењивање, процене тимског рада). Увођење општих и међупредметних компетенција има значајан потенцијал за мењање наставних пракси. Овај нови концепт може да доведе до трајних промена наставне праксе ако буде праћен променама осталих курикуларних аспеката и различитим механизмима подршке наставницима.

Кључне речи: компетенције, облици рада, садржаји, праћење и вредновање постигнућа ученика.

ГРУПА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО УЧЕЊЕ КАО ИНОВАТИВНИ МОДЕЛ ПРОФЕСИОНАЛНОГ УЧЕЊА НАСТАВНИКА

Владимир Циновић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Група за професионално учење (ГПУ)² привлачи пажњу протеклих година, као формат погодан за подстицање наставника да сарађују међусобно у решавању практичних проблема, да размењују искуства и знања, да заједнички планирају наставу, пружају једни другима подршку и изграђују осећај заједничке припадности. Ради се о малим неформалним групама наставника (6–10 чланова) различитих предмета који се редовно састају у школи, на добровољној основи, самостално се договарају о терминима одржавања група, као и о темама за дискутовање. Такође, у рад ГПУ могу бити укључени спољашњи чланови – повремено или континуирано – који најчешће имају улогу фасилитатора. У саопштењу ће бити представљена искуства учесника групе за професионално учење у једној основној школи, у којој је аутор био укључен као фасилитатор и истраживач. Циљеви истраживања били су: 1) испитати теме којима се наставници спонтано баве у ГПУ и 2) подстаћи размену професионалних искустава и сарадњу међу учесницима ГПУ. Девет наставница је учествовало: две наставнице техничког и информатичког образовања и по једна наставница физике, биологије, хемије, српског језика, ликовне културе, музичке културе и разредне наставе. Група се састајала једном у две недеље, а одржано је укупно десет састанака, сваки у трајању од 120 минута. Направљени су аудио-снимци конверзација учесника, што је био поступак прикупљања података у истраживању. Транскрипти разговора су анализирани применом једне врсте тематске квалитативне анализе индуктивног типа. Издвојене су се следеће широке теме: агенсност и одговорност за проблеме у настави, васпитна брига о ученицима, сарадња међу наставницима и проблем проналажења професионалног смисла и

1. v.dzinovic@gmail.com

2. Изворни назив у литератури на енглеском језику гласи teacher study group.

потврде кроз наставничку професију. Показало се да наставници изражавају беспомоћност када је у питању решавање горућих проблема у настави, преокупирани су дисциплинским проблемима знатно више него могућностима унапређивања наставе, док доминира осећај да им је све теже да се професионално потврде у атмосфери незаинтересованости ученика за учење и одсуства шире друштвене подршке. Такође, наставнице су изражавале задовољство разменом искустава у ГПУ, осећајем групне кохезије и професионалне испуњености учешћем у заједничким активностима. Учеснице ГПУ су на завршном састанку изразиле уверење да ће изграђену сарадњу наставити и без спољашњег подстицаја, што је важан дугорочни ефекат овог истраживања.

Кључне речи: група за професионално учење наставника, основна школа, квалитативна тематска анализа.

НАСТАВНИЧКИ ФОРУМИ КАО ВИД ХОРИЗОНТАЛНОГ УЧЕЊА: ПРОМЕНА У КОНЦЕПТУ САВРЕМЕНЕ ШКОЛЕ

Лела Вуковић¹

Техничка школа Павле Савић, Нови Сад

Предмет рада представља образовање усмерено на исходе и обезбеђивање квалитета рада школе, посебно у делу који се односи на професионални развоја наставника. Колбов искуствени модел учења, у делу активног експериментисања, пружа могућност за рефлексивни приступ наставничкој пракси и представља основу хоризонталног учења. Посебан вид таквог приступа представљају наставнички форуми. Форуми су облик стручног усавршавања наставника на којима се приказују примери добре праксе, на којима наставници имају улогу „ученика“ и „предавача“, демонстрирају и размењују савремене методе и технике рада. Форуми пружају могућност за приказ резултата истраживања школске праксе, демонстрирање теоријских и емпиријских становишта у циљу унапређивања постојећих наставних приступа. Проблем истраживања у овом раду гласи: „Да ли наставнички форуми, као вид хоризонталног учења, доприносе побољшању квалитета рада наставника у савременој школи?“ Циљ истраживања био је да се испита да ли наставници процењујући свој рад у настави сматрају да наставнички форуми доприносе унапређењу њихове наставничке праксе. Спроведено је квалитативно истраживање, а примењен је полуструктурисани интервју. Интервјуисано је 25 наставника ТШ „Павле Савић“ из Новог Сада. Примењена је дедуктивна тематска анализа. Резултати су показали да наставници у великој мери исказују како наставнички форуми као и демонстрирање примера добре праксе, формирање тимова наставника као вида хоризонталног учења, умногоме доприносе унапређивању њиховог рада. Резултати указују да се повећава број угледних часова које наставници реализују

1. lelavukovic@gmail.com

самостално и у оквиру тимске наставе и да се примењују стратегије проблемске и пројектне наставе, као резултат демонстрирања тих модела на форумима. Закључујемо да промене у професионалном развоју наставника, увођење наставничких форума, формирање тимова наставника и неговање концепта хоризонталног учења, као дела микропедагошких промена у школи, доводи до унапређења те праксе. Импликације на образовну политику и праксу односе се на нужност увођења промена на нивоу макропедагошких процеса, у смислу спровођења постојећих законских регулатива о сталном професионалном развоју наставника, мониторингу промена у циљу њихове одрживости и обезбеђивања квалитета рада школе.

Кључне речи: наставнички форуми, хоризонтално учење, професионални развој наставника, интерактивна настава, самопроцена наставника.

УВЕРЕЊА НАСТАВНИКА О НАСТАВНИЧКОЈ ПРОФЕСИЈИ У ОБРАЗОВНОВАСПИТНОМ ПРОЦЕСУ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Весна Рашковић¹

Пета београдска гимназија, Београд

Веома важну улогу у образовноваспитном процесу представљају уверења главних актера – наставника, ученика, родитеља, директора, стручних сарадника и осталих. Занимало нас је каква су била уверења наставника о наставничкој професији пре него што су почели да се баве овим послом, да утврдимо да ли су се та уверења мењала током праксе и да ли је могуће да се преко наставничких уверења оцени стање у образовноваспитном процесу. Такође, испитали смо и како се промена уверења рефлектује на решавање проблема у пракси. Истраживање је реализовано на основу анкете коју је попуњавало 25 наставника једне београдске гимназије. Анкета је садржала питања затвореног типа тростепене и петостепене Ликертове скале и отвореног типа. Затворена су обрађивана дескриптивно, а отворена квалитативном анализом. Резултати су показали да је већина испитаника наставничку професију доживљавала одговорним, инветивним и креативним послом, достојанственим и мање стресним позивом. Слажу се да је данас положај наставника лошији него раније (у друштвеном контексту), да је администрација увећана и да сада више трпе притисак од стране ученика, родитеља и надлежног Министарства. Наводе се слабе стране и код самих наставника: ниска мотивација, некомпетентност за примену нових технологија у раду, неспремност да се мењају. Као најлошије елементе образовноваспитног процеса навели су преобимне програме, велики број предмета и увећану педагошку документацију. Сматрају такође да недостаје функционална реформа образовног система пошто влада неусклађеност предмета и произвољност прописа. На основу резултата може се закључити да професију којом се баве наставници

1. vesna.ras@gmail.com

сматрају вредном, али да осећају њен негативан статус у друштву. Резултати имплицирају да је потребно радити на промовисању наставничке професије, са једне стране, и са друге, на развијању свести код наставника о важности личне и професионалне промене и стручног усавршавања.

Кључне речи: наставничка професија, промена уверења, мотивација, стратегија, администрација.

**КАКО УЧИТЕЉИ И УЧЕНИЦИ ОПАЖАЈУ НАСТАВУ:
ИСТРАЖИВАЊЕ TIMSS 2015**

Снежана Мирков¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Наташа Лалић-Вучетић

Институт за педагошка истраживања, Београд

У овом раду је извршена секундарна анализа података добијених у истраживању TIMSS 2015. Циљ је био да се испита: 1) однос учитеља према раду – од начина рада до задовољства професијом и проблема које опажају у реализацији наставе; 2) како ученици опажају наставу математике и природних наука – од мотивације за учење и доживљаја самоефикасности до опажања поступака наставника на часу. Подаци су прикупљени путем упитника за наставнике и ученике. Узорак је чинило 4036 ученика четвртог разреда и 192 учитеља основних школа у Србији. Примењени су дескриптивни статистички показатељи (проценти и мере централне тенденције) и корелациона анализа. Резултати показују да се најчешће примењују традиционалне методе и фронтални облици рада у настави. У природним наукама мање су заступљени експеримент и истраживање. Разговор о начину обраде наставних тема, заједничко планирање и припремање наставног материјала представљају најчешће облике сарадње између учитеља. Административне обавезе и недостатак времена да помогну појединим ученицима опажају као највеће проблеме. Учитељи су задовољни својим послом: доживљавају га као смислен и сврсисходан, изазован и поносни су на њега. Изражавају висок степен самопоуздања у свим аспектима реализације наставе математике. У настави природних наука висок степен самопоуздања изражавају у мотивисању ученика за учење и у развијању напреднијих вештина мишљења код ученика. Самопоуздање учитеља у задавању изазовних задатака напредним

1. smirkov@ipi.ac.rs

ученицима, развијању напредних вештина мишљења и примени експеримента/истраживања у природним наукама повезано је са групним радом, применом експеримента и радом на терену. Самопоуздање учитеља у раду са ученицима који имају тешкоће у учењу повезано је са применом групног рада, тестова и квизова. На пример, добијени коефицијенти корелације између самопоуздања учитеља у примени експериментално/истраживачких метода и примене различитих фаза реализације експеримента/истраживања (од посматрања и планирања експеримента, преко извођења експеримента, до представљања и интерпретирања података и коришћења доказа) крећу се у распону од ,322 до ,404. Поред тога, између самопоуздања учитеља у развијању напреднијих вештина мишљења код ученика и примене различитих фаза експеримента добијени су коефицијенти корелације у распону од ,314 до ,340. Ученици су мотивисани и истичу занимљивост садржаја математике и природних наука, позитивно опажају поступке наставника на часовима и изражавају висок ниво самоефикасности у оба предмета. Виши ниво мотивације ученика за учење праћен је вишим нивоом самоефикасности. Позитивније опажање поступака наставника праћено је вишим нивоом мотивације. Добијени налази могу се довести у везу са доминантним активностима и карактеристикама интеракције наставника и ученика на том узрасту. То указује да је стил рада наставника у разредној настави значајнији у односу на карактеристике садржаја. Разлоге одсуства критичности код ученика треба тражити у узрасним карактеристикама ученика, специфичностима разредне наставе и односима између учитеља и ученика.

Кључне речи: учитељи, ученици, настава, истраживање TIMSS 2015.

ЗНАЧАЈ НАГРАДА И БЕНЕФИЦИЈА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Весна Цветановић¹

Основна школа Жарко Зрењанин, Нови Сад

Систем награђивања убраја се међу факторе који утичу на задовољство посломурадним организацијама. Погодности обухваћене овим системом у основи се класификују као награде (засноване на резултатима рада: нефинансијске, директне и индиректне финансијске) и бенефиције (не зависе од залагања, чине их индиректне новчане и не новчане погодности). Многе ауторе област награђивања занима због њеног деловања на мотивацију запослених, а неки од њих истичу важност праведности, висине и врсте подстицаја запослених, за задовољство послом. У овом раду представљени су резултати испитивања ставова запослених у једној основној школи о релевантности појединих погодности у оквиру награда и бенефиција за задовољство послом. Узорак су чинила 103 члана колектива који су анонимно попуњавали електронски упитник. Више од две трећине испитаника су учитељи и наставници, а остали део чини техничко и помоћно особље, администрација и управа. Главна питања у упитнику су формулисана након полуструктурираног интервјуа са 10% запослених, на основу којег су њима важне погодности разврстане у пет категорија: материјалне, нематеријалне и остале награде, материјалне и нематеријалне бенефиције. Значај сваке од 48 погодности за задовољство послом испитаници су оцењивали на скали од 1 до 5. Приликом обраде података коришћена је дескриптивна статистика. Према резултатима истраживања, запосленима је за задовољство послом примарна новчана награда (просечна оцена 4,68) која је најпожељнија и за техничко и помоћно особље. Наставницима предметне наставе је најважније задовољство ученика постигнућима, учитељима – добијање и коришћење слободних дана, а управи

1. vesna.cvetanovic@zarkons.edu.rs

– плаћени опоравак. Према ставу већине категорија запослених, најмање важно за задовољство запослених послом је коришћење службеног мобилног телефона (просечна оцена 3,17), за наставнике предметне наставе је то додела послова са повећаним нивоом одговорности, а за управу – плакете и дипломе. Мушкарци су већину погодности оценили вишим оценама, у односу на своје колегинице. Разноликост погодности важних запосленима за задовољство послом указује да управа школе треба своје активности да усмери ка дизајнирању система награђивања полазећи од ставова особља, развијању система вредновања рада, већој примени нематеријалних погодности, обезбеђивању извора за финансирање материјалних погодности. Примена адекватног система награђивања довела би до повећања задовољства запослених, а могуће импликације су и позитивне промене у мотивацији, залагању, школској и разредној клими и постигнућима ученика.

Кључне речи: основна школа, наставници, систем награђивања, награде, бенефиције.

СТАВОВИ УЧИТЕЉА О ОБРАДИ МАТЕМАТИЧКИХ САДРЖАЈА МОДЕЛОВАЊЕМ РЕАЛНИХ СИТУАЦИЈА

Наталија Будински¹

*Основна и средња школа са домом ученика Петро Кузмјак,
Руски Крстур*

Драгица Милинковић

*Педагошки факултет Универзитета Источно Сарајево, Бијељина,
Република Српска*

Обрада математичких садржаја у основној школи моделовањем реалних ситуација пружа могућности за развој потребних компетенција ученика. Међутим, и поред добрих карактеристика оваквог приступа у настави математике, његова имплементација није потпуна и честа у пракси. Како су учитељи кључни фактор образовног процеса, њихове компетенције и опредељења за савремену наставу математике одређују место моделовања у почетном математичком образовању. У ту сврху, реализовали смо истраживање у коме смо се фокусирали на ставове учитеља о примени моделовања реалних ситуација у настави математике у основној школи. У истраживању су учествовали учитељи из шест основних школа у Србији. Подаци су прикупљани помоћу упитника који је био сачињен од осамнаест питања, груписаних у два дела. Први део се односи на информисаност учитеља о овом начину учења математике, а други део на мишљење учитеља како се моделовањем реалних ситуација може учинити ефикасним начин обраде математичких садржаја. Добијени квалитативно-квантитативни показатељи потврђују да примена математичког моделовања у млађим разредима основне школе није у складу са квалитетом ове наставне форме. Учитељи препознају његове вредности и износе позитиван став и опредељеност за примену моделовања као полазишта активног рада и учења у контексту, а када су у питању разлози који их у томе

1. nbudinski@yahoo.com

оногоућавају, наводе неадекватне курикулуме и уџбеничку литературу. Сходно томе, намеће се закључак да у наставним плановима учитељског студија треба дати значајно место овом делу методике наставе математике, због заграђивања компетенција наставника у области математичког моделовања. Такође, иновирањем наставних планова и програма, а у складу с тим и уџбеничке литературе, треба створити услове за учесталију примену моделовања у обради математичких садржаја, с обзиром на опредељеност наставника за интензивирањем активности у овој области. Резултати истраживања представљају важне смернице за имплементирање моделовања у наставни процес и будућу организацију наставе математике у основној школи, да би се превазишао рутински модел који у први план ставља усавршавање технике рачунања и решавање „готових“ математичких модела.

Кључне речи: математичко моделовање, компетенције, имплементација, ставови учитеља.

СОЦИЈАЛНА ПРИХВАЋЕНОСТ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ

Рајка Ђевић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Истраживачки налази приказани у овом раду представљају део ширег истраживања које се бавило квалитетом и учесталашћу социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју. Један део истраживања био је посвећен социјалној прихваћености ових ученика, што је уједно и предмет овог рада. Дакле, циљ истраживања представља испитивање социјалне прихваћености ученика са сметњама у развоју у одељењу редовне основне школе. У истраживању су учествовала 724 ученика који су похађали 30 одељења из 15 основних школа са територије града Београда, од чега је било 30 ученика са сметњама у развоју (један ученик са сметњама у развоју у одељењу). Да би се утврдила социјална прихваћеност ученика, коришћена је социометријска техника рејтинг скале помоћу које су ученици процењивали у ком степену би волели да се у школи друже са сваким појединачним чланом свог одељења. Ученици су добили лист на коме се са леве стране налазе имена свих ученика у одељењу, а са десне модалитети одговора (волео бих; не могу да се одредим; не бих волео). Како би се утврдио степен социјалне прихваћености ученика са сметњама развоју и ученика без сметњи у развоју у оквиру одељенске групе, примењена је дескриптивна статистичка анализа која је омогућила да се израчунају просечне вредности које се односе на социјалну прихваћеност следећих група ученика: а) 30 ученика са сметњама у развоју; б) 30 ученика без сметњи у развоју (ова група ученика условно је названа контролном група и била је изједначена према полу са ученицима који имају сметње у развоју) и в) одељења у целини. Подаци о степену

¹ i. rajkadjevic@gmail.com

социјалне прихваћености ученика са сметњама у развоју и вршњака који немају сметње у развоју указују на неколико важних закључака: 1) ученици са сметњама у развоју су у мањој мери социјално прихваћени од ученика из контролне групе; 2) ученици са сметњама у развоју заузимају лошији ранг у одељењу од ученика из контролне групе и 3) ученици са сметњама у развоју имају нижи степен социјалне прихваћености у односу на просек одељења, када се упореде са ученицима из контролне групе. Примена различитих програма који би се односили на стварање услова за мењање уверења свих учесника образовноваспитног процеса према инклузији, подстицање толеранције, те развијање социјалне компетентности свих ученика, могли би допринети побољшању социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју у одељењима редовне школе.

Кључне речи: социјална прихваћеност, ученици са сметњама у развоју, ученици без сметњи у развоју, инклузија.

**ДОПРИНОС ВАНШКОЛСКИХ ОБРАЗОВНИХ АКТИВНОСТИ
У ПЛАНЕТАРИЈУМУ УНАПРЕЂИВАЊУ
КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА**

Наташа Станић¹

Основна школа Свети Сава, Београд

Развојем планетаријумске технологије дошло је до развоја наставних метода и циљева који су засновани на сарадничком троуглу ученик–предавач у планетаријуму–наставник, као и до потребе за дефинисањем новог домена истраживања (пресек домена педагогије, психологије и астрономије) – планетаријумске педагогије. На основу потребе за развојем ваншколског образовања и за унапређивањем квалитета наставе природних наука, дефинисан је циљ истраживања: утврдити социокултурне потенцијале и основне карактеристике ваншколских образовних активности у планетаријуму које утичу на унапређивање квалитета образовања. Емпиријско истраживање обухватило је 60 места у Србији, 152 наставника, 811 ученика шестог разреда и 33 школе. Дескриптивно-аналитичком методом анализирана је веза између *зависних* (тип ваншколских активности; учесталост ваншколске активности; предности ваншколских образовних активности у планетаријуму; ограничења ваншколских образовних активности у планетаријуму; успех ученика на тесту знања; врсте стеченог знања) и *независних варијабли* (наставни предмет, социокултурни параметри учења, пол, регион, посета планетаријуму). Резултати истраживања показују да ваншколске образовне активности у планетаријуму наставници ретко користе иако већина сматра да оне доприносе побољшању квалитета наставе; карактерише их примена методе показивања и могућност за сарадњу; социокултурни потенцијали ових активности су учење кроз сарадњу, развој дидактичке пирамиде конструисане на основу употребе планетаријумске технологије,

1. stanic.natasa@gmail.com

социокултурног контекста и циљева учења, док се као слабости препознају удаљеност планетаријума и недовољна подршка школе. Постоји статистички значајна разлика у исходима учења између ученика који су посетили планетаријум и ученика који нису, као и у декларативном, кондиционом, концептуалном и процедуралном знању. Закључци истраживања ваншколских образовних активности у планетаријуму су следећи: обезбеђују боље исходе учења; развијају наставне методе значајне за унапређивање квалитета образовања и развијају циљеве учења значајне за одрживи развој. Ово истраживање, такође, указује да ваншколске образовне активности у планетаријуму омогућавају ефикасну интеграцију школског и ваншколског образовања, а њихова учесталост представља одраз квалитета социокултурног односа између школе и планетаријума.

Кључне речи: планетаријумска педагогија, планетаријумска технологија, ваншколско образовање, квалитет образовања, исходи учења.

ПОДСТИЦАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ АДОЛЕСЦЕНАТА ПУТЕМ МЕДИЈСКИХ САДРЖАЈА

Виолета Кецман¹

Пета београдска гимназија, Београд

Наставна пракса показује да су поједини ученици креативнији у раду од других. Медији које ученици данас користе могу имати значајну улогу у подстицању креативности. Теоријским разматрањем покушано је да се проблему приступи са аспеката више наука: психологије креативности, методике наставе српског језика и књижевности, антрополошке лингвистике и филозофије медија. За потребе рада спроведена су два истраживања са ученицима другог и трећег разреда Пете београдске гимназије. Методолошки оквир емпиријских истраживања је квалитативни и квантитативни. Коришћена је метода разговора и метода писања приче према датој фотографији. Првим истраживањем утврђено је које медијске садржаје адолесценти данас сматрају стимулативним за креативност. Друго истраживање обухватило је стимулацију одабраним медијским садржајима и писање приче према постављеној фотографији. Подаци су статистички обрађени мерама пребројавања (фреквенција и проценат) и мером централне тенденције (аритметичка средина). Утврђено је да на креативност адолесцената могу стимулативно да утичу сатиричне ТВ емисије, црни хумор, гротеска, алузија, иронија, сарказам и сатира у комедијама и ТВ серијама, вести о успеху и креативности сународника, као и медијски садржаји који се односе на друштвене појаве и достигнућа у популарној науци. Чиниоци који могу утицати на креативност препознати су у медијима које адолесценти данас највише користе – фотографије и видео-снимци на интернет сервису Јутјуб (You Tube). Рад показује да стимулација наведеним медијским садржајима може утицати и на духовитост и језичко богатство адолесцената (разноврсност лексике,

1. violetakecman@gmail.com

употреба већег броја речи пренесеног значења, стилска разноликост). Могућности стимулисања кретивности ученика показале се посебно значајним за реализацију наставног предмета Српски језик и књижевност у средњој школи, пре свега за креативни однос према књижевном делу и креативно писање.

Кључне речи: креативност, адолесценти, медијски садржаји, стимулација, психолошки аспект.

ИНФОРМИСАНОСТ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА О СИСТЕМУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

Зорана Лужанин¹

*Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду,
Нови Сад*

Врло често се занемарује да је улаз у високо образовање, што подразумева избор студија и прилагођавање новом начину рада и живота, веома осетљив тренутак у животу сваке младе особе. Стопа осипања на првој години студија је по свим показатељима изузетно велика. То је велики губитак како за појединца, тако и за друштво у целини. Неодговарајући начин информисања, као и недовољна доступност правих информација могу довести до отежаног укључивања студената у академску заједницу. Информисаност ученика о систему високог образовања била је предмет истраживања које је у току маја 2017. године спроведено у 28 средњих школа на поручју АП Војводине и које је обухватило 1000 ученика четвртог и 500 ученика трећег разреда. За потребе истраживања конципиран је упитник који је садржао 59 питања. Четрдесет два питања су формулисана у облику тврђења на која су испитаници одговарали са „тачно“, „нетачно“ или „не знам“. Група отворених питања односила се на познавање студентских права и обавеза, кључних разлика између средњошколског и високог образовања и добијања информација о високом образовању. Ученици су упитник попуњавали на редовној настави. Након искључивања упитника са неконзистентним одговорима, применом дескриптивних и каузалних метода добијени су одговарајући закључци. Резултати истраживања показују да ученици који планирају одлазак на студије недовољно познају високо образовање, што је забрињавајуће. Европски систем преноса бодова, као и права и обавезе студената су потпуна непознаница будућим студентима. У истраживању је посебан акценат

1. zorana@dmi.uns.ac.rs

стављен на утицај фактора (тип средње школе – гимназија или средња стручна, место становања – да ли ученик остаје да живи у граду у ком је похађао средњу школу или не, и извори инфомација – интернет, старији пријатељи, родитељи, школа) на квалитет информисаности будућих студената. Закључак је да је неопходно повећати информисаност ученика у средњим школама. Начин на који је то најбоље постићи је још увек отворено питање. Високо образовање би требало да преузме активну улогу у том поступку, али не преко представљања, односно рекламирања својих студијских програма, већ кроз јасно дефинисане активности које ће омогућити поступно и комплетно упознавање средњошколаца са свим сегментима академског живота.

Кључне речи: информисаност, фактори утицаја, високо образовање.

**ПРОМЕНА МИШЉЕЊА БУДУЋИХ МЕДИЦИНСКИХ
СЕСТАРА-ТЕХНИЧАРА О СОПСТВЕНОЈ ПРОФЕСИЈИ
ТОКОМ ШКОЛОВАЊА¹**

Невена Живковић²

Медицинска школа Надежда Петровић у Земуну, Београд

Наташа Симић

Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд

Доживљавање професије за коју се школују ученике мотивише током школовања и утиче на њихове каријерне планове. Стога је важно испитивати мишљење о професији, а посебно мишљење ученика који се школују за медицинске сестре-техничаре, будући да у јавности преовлађује ограничено разумевање обима одговорности и описа посла професионалаца у овој области. Овим истраживањем наставника практичара желеле смо да испитамо да ли је код ученика, будућих медицинских сестара-техничара, од уписа школе до последње године школовања дошло до промене мишљења о професији, те да детектујемо разлоге за промену мишљења, у циљу унапређивања наставне праксе. У истраживању је учествовало 100 ученика четвртог разреда (74 женског пола) једне медицинске школе у Београду. Креиран је упитник који је садржао питања отвореног и затвореног типа. Овде ћемо приказати одговоре на два питања која су се тичала мишљења ученика о изабраној професији. На питање затвореног типа ученици су саопштавали о (не)постојању промене мишљења о изабраној професији (да ли се мишљење од уписа школе променило боље, на горе, или је остало непромењено), а на питање отвореног типа наводили су разлоге због којих је њихово мишљење такво. Одговори дати на питање отвореног

1. *Напомена.* Ово истраживање резултат је рада на пројекту „Идентификација, мерење и развој когнитивних и емоционалних компетенција важних друштву оријентисаном на европске интеграције“ (179018), подржаног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2. zivkovicmnevena@gmail.com

типа анализирани су квалитативном анализом садржаја. Резултати показују да је мишљење о изабраној професији остало непромењено код 41 ученика, код 30 је промењено набоље, док се код њих 29 мишљење променило на горе. Разлози за промену мишљења ученика о професији набоље су: 1. одлике професије (хуманост, одговорност и занимљивост); 2. практична активност на вежбама и 3. стицање стручних теоријских знања. Као разлоге за промену мишљења о професији на горе ученици наводе: 1. стање у здравству и статус професије; 2. промену личних интересовања; 3. организацију школе/наставе; 4. карактеристике посла који обављају медицинске сестре-техничари и 5. однос наставника према ученицима. Можемо закључити да се код готово трећине ученика мишљење о изабраној професији променило на горе, највећим делом због фактора на нивоу школе и друштва у целини. У циљу унапређивања наставне праксе предлажемо да наставници током реализације вежби у већој мери истичу хуманост и значај професије навођењем примера добре праксе, те да њихов однос према ученицима буде у већој мери уважавајући и без дискриминације и да се настава у школи и вежбе у здравственим установама не организују у истом дану. Предлажемо и спровођење сличних истраживања у осталим медицинским школама, како би се истакли фактори који утичу на повољнију перцепцију професије и умањили фактори који доприносе разочарању професијом.

Кључне речи: ученици, професија медицинска сестра/медицински техничар, мишљење о професији, настава.



ОБРАЗОВАЊЕ И ЕКОНОМИЈА

ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ЗАУЗИМЉИВОСТ – ПРЕДУЗЕТНИШТВО И АКТИВНО ГРАЂАНСТВО У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ ИЗ ИСТОРИЈСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Александра Илић Рајковић¹

Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд

Идеја о образовању за предузетништво на млађим узрастима је актуелна, али није нова. У педагошким текстовима на српском језику који датирају од половине 19. века наилазимо на термине *заузимљивост* и *заузетост*. Значења ових термина подударaju се у извесном смислу са савременим значењем појма *предузетништво*. У овом раду анализирамо идеје Сретена Ацића (1856–1933) о образовању за „заузимљивост“ у нижим разредима основне школе. Те идеје он је изнео у студији о васпитним вредностима ручног рада и у белешкама које је водио као учитељ. Анализом ових текстова настојимо да утврдимо како је Ацић схватао: појам образовања за „заузимљивост“, циљеве тог образовања, улоге наставника и улоге ученика. Образовање за „заузимљивост“ Ацић не сужава на један наставни предмет, већ га разматра у широкој педагошкој перспективи дајући му значење васпитног принципа на којем се темељи концепција школе као значајног актера локалне заједнице. Ацићево становиште о образовању за „заузимљивост“ интегрише идеју о образовању предузетничког духа са идејом о активном грађанству. Циљеви образовања за „заузимљивост“, према Ацићевом схватању могу се одредити као: развијена свест о локалној заједници и њеним потребама, способност за препознавање и формулисање проблема у локалној заједници, затим доживљај припадности заједници и спремност на активно учешће у решавању идентификованих проблема, као и потреба за унапређивањем локалне заједнице у привредном и културном смислу. Ацић указује на улогу наставника као модела, на ученика као важног актера локалне заједнице, на садржаје учења који

1. avilic@f.bg.ac.rs

се црпу из актуелних проблема и ситуација у непосредном окружењу и на значај образовања за рад кроз ручни рад. Наведене идеје Аџић операционализује до нивоа методичких упутстава за наставника која могу да буду инспиративна за савремене наставнике.

Кључне речи: Сретен Аџић, основе предузетништва, активно грађанство, локална заједница, пригодна настава.

ЗНАЧАЈ ОБРАЗОВАЊА МЛАДИХ ЗА ПРЕДУЗЕТНИШТВО

Благоје Пауновић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

У академској литератури из области предузетништва постоје бројни модели у којима се истиче значај образовања за развој предузетништва. Слично, у литератури посвећеној политици подстицања предузетништва велика пажња се поклања образовању за предузетништво. Тако се у многим наднационалним (*Европска повеља о малим предузећима и сл.*) и националним стратегијама развоја предузетништва, као један од стратешких праваца, истиче неопходност развоја образовања за предузетништво и промовише потреба развоја вештина за потребе пословања малих и средњих предузећа. У раду ће бити анализирани подаци различитих истраживања која говоре о значају предузетничког образовања за развој предузетништва. Истраживања вршена у земљама са дугом традицијом предузетничког образовања потврђују његов значај за развој предузетништва. Тако је током више од 50 година у Великој Британији 3,8 милиона младих имало прилику да стекне знања и развије своје вештине у оквиру Програма достигнућа младих (Junior Achievement Company Programme). Истраживање вршено на узорку од 371 члана Алумнија показује: да су 26% веће шансе да полазници овог програма покрену свој посао у односу на њихове вршњаке, да ова предузећа остварују већи приход (12% предузећа, насупрот 3% у контролној групи, остварује приход већи од 500 хиљада фунти годишње), запошљавају већи број људи од других упоредивих предузећа (11% запошљава од 51 до 100 људи, насупрот 9% у контролној групи), да су ова предузећа отпорнија на проблеме у пословању у периоду кризе (49,6% је повећало продају у периоду кризе, а 30% њих је развило нове производе), да су по својој делатности ова предузећа веома диверсификована, да послују у иновативним делатностима и сл.

1. paunovic@ekof.bg.ac.rs

О значају развоја предузетничког образовања сведочи, између осталог, податак да мала и средња предузећа у Србији запошљавају преко 60% од укупног броја запослених у привреди. Стога се може очекивати да ће многи садашњи ученици и студенти своју каријеру започети у малим и средњим предузећима. Предузетничко образовање може охрабрити ученике, који поседују предузетнички таленат, да отпочну самостално пословање, а онима који не поседују енергију и склоност за самостално бављење послом, образовање из области предузетништва може омогућити успешнији рад у малим и средњим предузећима.

Кључне речи: предузетништво, образовање, млади, мала и средња предузећа.

**„УЧЕНИЧКА КОМПАНИЈА“
КАО МОДЕЛ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА**

Светлана Кисић¹

Економски институт, Београд

Један од горућих проблема нашег друштва је висок степен незапослености младих. У Србији је запослено мање од једне трећине популације старости од 15 до 29 година. Креатори јавних политика решење проблема траже у развоју предузетништва младих. Од укупног броја запослених младих само 7,8% су предузетници. То указује на релативно малу оријентисаност младих у Србији ка предузетништву. Предузетничко образовање, уз квалитетно опште образовање, сматра се кључним фактором за развој предузетништва. На основу прегледа резултата истраживања, која су се бавила анализом ефеката различитих видова и програма предузетничког образовања, посебно истраживања Ернст Јанга (Ernst Young) реализованог на глобалном нивоу, може се закључити да неформални облици предузетничког образовања дају боље резултате од учења кроз формалну наставу. Као најбољи пример добре праксе на том пољу оцењен је програм „Ученичка компанија“. Циљ овог рада је упознавање образовне заједнице са „Ученичком компанијом“ као образовним програмом, ради стварања потребних предуслова за њено ефикасније укључивање у образовни систем Србије. Програм је развила и стандардизовала организација Џуниор Ачивмент (Junior Achievement Worldwide), основана 1919. године у Америци, како би унапредила развој предузетништва и финансијске писмености код младих. Програм се базира на тесној сарадњи образовног система и пословне заједнице. Програми ове организације се тренутно имплементирају у преко 130 земаља у свету, а међу њима је и Србија. „Ученичка компанија“ се реализује као ваннаставна активност у оквиру средњих школа. Заснива се на принципу учења

1. svetlana.kisic@gmail.com

кроз праксу (*learning by doing*). Заинтересован тим ученика – који има пословну идеју, оснива компанију уз помоћ обученог наставника, ментора, често и уз додатну подршку волонтера из привреде. Ученици развијају компанију и пролазе кроз све циклусе живота предузећа. Примарна функција „Ученичке компаније“ је едукација и развој предузетничких вештина код младих. Активности су стварне, производња и продаја производа – и подразумевају ступање у пословни однос. Нажалост, у Србији, за разлику од већине других земаља, ученичке компаније немају пословну способност. То умањује потенцијал за стицање знања и отежава развој ученичких компанија. Програм „Ученичка компанија“ би требало као ваннаставну активност уврстити у планове рада средњих школа свих профила и даље развити нормативни оквир који би обезбедио несметани развој овог облика образовања.

Кључне речи: предузетништво младих, неформално предузетничко образовање, „Ученичка компанија“.

УЧЕНИЧКА КОМПАНИЈА – ИЗАЗОВ ЗА СВЕ¹

Сњежана Ђурђевић

Пета економска школа Раковица, Београд

Александра Стевановић²

Пета економска школа Раковица, Београд

У овом раду смо желели да испитамо утицај програма Достигнућа младих у Србији „Ученичка компанија“ на усвајање потребних знања и вештина које се односе на опште и међупредметне компетенције. Развој ових компетенција је пресудан за адекватну припрему ученика за активну партиципацију у друштву и целоживотно учење. Акцент је на компетенцији предузимљивост и оријентација ка предузетништву, као и на подстицању иновативности код ученика. Циљ истраживања представља испитивање значаја и доприноса програма Ученичка компанија у развоју младих људи и усвајању потребних предузетничких вештина. Циљна група су ученици који су прошли програм и обучени наставници – ментори ученичких компанија у средњим школама Србије. Анкетирано је 173 ученика и 95 наставника. Инструмент за прикупљање података: узорачка анкета. Начин обраде података: дескриптивна анализа, мере централне тенденције. Резултати анализе потврђују висок степен повезаности програма Ученичка компанија, с једне стране и развоја младих и усвајања потребних предузетничких вештина, с друге стране. Ученици процењују да су учешћем у програму Ученичка компанија у највећој мери унапредили знања из писања бизнис плана и извештаја о раду компаније, организације времена и управљања тимом, основа покретања сопственог бизниса, као и како функционише пословни свет и доношење одлука. Стечене вештине су, пре свега: вештине презентовања, рад у тиму, самопоуздање, вештине комуникације и развој такмичарског духа. Сви анкетирани сматрају да

1. *Напомена.* Истраживачки рад настао је као резултат сарадње са организацијом *Достигнућа младих у Србији* из Београда, захваљујући којој се програм „Ученичка компанија“ реализује.

2. aleks.stevanovic0202@gmail.com

овај програм треба буде саставни део активности свих средњих школа. Степен задовољства програмом је веома висок и код ученика и код наставника. Наставници процењују да програм у великој мери доприноси активацији ученика, унапређивању знања и вештина, као и предузетничких компетенција ученика. Став наставника је да, поред утицаја на ученике, програм у значајној мери унапређује рад и мотивацију самих наставника. Закључујемо да овај програм има велики допринос за развој ученика како у погледу општих, тако и у погледу међупредметних компетенција. Приметна је промена ставова ученика у вези са позитивнијим односом према покретању сопственог бизниса. Задовољство ученика и наставника је на високом нивоу и препорука је да се програм Ученичка компанија системски примењује у настави, односно ваннаставним активностима у средњим школама. С обзиром на то да постоји потреба за већом активацијом ученика и синтетисањем знања из различитих предмета, Ученичка компанија је добар модел предузетничког учења у средњим школама.

Кључне речи: Ученичка компанија, предузетништво, иновативност, развој ученика.

ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ И РАЗВОЈ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Ђорђе Митровић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Весна Фабиан

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије

Маја Јандрић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Примена целоживотног учења је један од основних принципа савременог тржишта рада. Тренутни ниво образовања, посебно старије популације, не гарантује довољно лаган прелаз ка дигиталној економији. Модерни образовни концепти у дигиталном сегменту и области економије захтевају веома блиску сарадњу академског и пословног сектора, као и примену концепта целоживотног учења. Циљ овог рада је да се процене квалификационе структуре, потенцијали за развој дигиталне писмености, као и учешће запослених лица у Србији у разним врстама обука ван формалног система образовања. У сврху процене учешћа запослених лица у разним врстама усавршавања, коришћено је више извора података: Анкета о радној снази, Европско истраживање о условима рада из 2015. године, Попис становништва у Србији 2011, итд. Истраживања показују да тренутно око 59% запослених у Србији на свом главном плаћеном послу (готово) никад не користи рачунар. Истовремено, учешће запослених у обукама које плаћају послодавци је у Србији знатно ређе него у ЕУ (28), док је проценат запослених који су учествовали у обукама везаним за оспособљавање на послу (on-the-job-training) приближно на половини просека ЕУ (28). Једна од суштинских могућности која стоји пред српским образовним системом јесте да се његовом реформом истакну и развију стратегијски најважнији елементи за развој дигиталне

¹ djordjem@ekof.bg.ac.rs

економије – промоција високог образовања, повећавање интердисциплинарности у оквиру образовних садржаја и активна подршка целоживотном учењу. Са друге стране, недостатак ресурса, како људских тако и финансијских, може успорити или потпуно зауставити потребне реформе образовног система. Реформе програма у смеру веће интердисциплинарности студија, које би требало да олакшају прелаз ка информационом друштву, могу бити озбиљно угрожене традиционалном ригидношћу која постоји у оквиру универзитета, на којима је потребно доста времена да се спроведу истинске промене. Ово, поред веома малог интересовања одрасле популације за целоживотно учење, представља једну од најозбиљнијих претњи за развој и дигитализацију Србије.

Кључне речи: целоживотно учење, дигитална економија, тржиште рада.

ПРИМЕНА СОФТВЕРСКИХ РЕШЕЊА У РАЗВОЈУ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПРИВАТНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ

Жаклина Стојановић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Технолошке промене које се интензивно дешавају последњих деценија условиле су својеврсну „смену генерација“ – од оних који су волели „писану реч“ ка онима који масовно користе нове технологије и електронска издања, од оних који су истраживали да би тестирали ка онима који тестирају како би истраживали, као и од оних који су неговали традиционалне вредности ка онима који стреме ка глобалним идејама. У савременим текстовима посвећеним изучавању карактеристика нових генерација више се не говори о генерацији X и Y, већ о генерацији „Алфа“ (рођени после 2010. године). Огромне промене у особеностима младих људи који ће носити друштвену активност у будућности отварају низ сукоба на које савремено друштво још увек није нашло адекватан одговор. Суштина напретка је у процесу сталног прилагођавања новонасталим околностима и утицају у ком правцу жељене промене треба да се дешавају. Тако се у високом школству у домену економије све више примењују нова софтверска решења која симулирају пословне ситуације и омогућавају брзо доношење одлука. Учествујући у оваквим групама, студенти стичу неопходна знања која их воде ка припремању за услове у којима ће доносити одлуке у оквиру предузећа. Студенти истовремено примењују знања из економских дисциплина које су изучавали током школовања и могу објективно да сагледају њихову корисност или употребну вредност. У овом раду су представљени резултати истраживања ставова студената економије о потреби увођења и начину употребе нових технологија у сврху припреме за покретање сопствених предузетничких иницијатива. Испитивање је квалитативног карактера и спроведено је методом фокус

1. zaklina@ekof.bg.ac.rs

групних дискусија у току школске 2016/17. године. Експериментално, 100 испитаника са четврте године студија учествовало је у пословној симулацији и оценило вредност коју овакав вид учења доноси. На примеру студената једног факултета утврђени су мотиви и баријере за примену нових технолошких решења у пракси савремених високообразовних институција. На основу спроведеног истраживања дате су препоруке о начину вођења политике у домену увођења нових програма који доприносе развоју сопствених иницијатива и воде ка покретању сопственог бизниса у Србији. Даља искуства треба тражити у иницирању и реализацији посебних организационих целина унутар факултета које би функционисале по моделу инкубатора и у оквиру којих би студенти имали шансу да, кроз менторску помоћ коју факултет може да пружи, развију идеје и покрену сопствени бизнис.

Кључне речи: учење, програм, предузетништво, иницијатива, образовање, пракса, мотиви, баријере, симулације.

ОДНОС ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА И ЕКОНОМИЈЕ У СВЕТЛУ ОБРАЗОВНИХ РЕФОРМИ У СРБИЈИ

Миланко Чабаркапа¹

Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд

Посебну важност за унапређење услова живота и рада у једном друштву има однос образовања и економије. Поред хуманистичких и педагошких циљева, које истичу педагошки теоретичари и креатори образовних политика, образовање треба да понуди интелектуална оруђа, вештине и знања потребна за успешан професионални рад и унапређење економије. Зато се данас све више говори о интелектуалном или когнитивном капиталу, на коме треба да почива развој савременог друштва. У томе посебну улогу треба да има високо образовање, које треба да понуди практична и теоријска сазнања која ће повећати рефлексивну и стваралачку моћ људи да делују у складу са личним интересима и друштвеним циљевима. У контексту реформи образовања у Србији, могло би се поставити питање: *Којим друштвеним циљевима оне служе и каква је улога високог образовања? Да ли промене у свету рада и економије условљавају реформе образовања, или развој науке и образовања утиче на промене у радном окружењу?* Одговоре на постављена питања покушали смо потражити кроз компаративну и критичку анализу стања у високом образовању и економији, поредећи два периода – пре и после друштвених реформи крајем прошлог и почетком овог века, служећи се нормативном документацијом, статистичким извештајима и примерима из праксе. Да би се убрзао развој нашег друштва, унапредила економија и подигао квалитет живота, спроведене су одређене реформе образовног система, са циљем да се ускладе образовни профили са потребама тржишта рада. Међутим, показало се да су образовање и економија у нашим условима често били у раскораку. Образовне реформе спроведене у ранијем

1. milanko.cabarkapa@gmail.com

периоду биле су више инспирисане правцима развоја домаће индустрије и економије, док су реформе спроведене у новије време више под утицајем глобализације и нејасних економских трендова. Спроведене реформе високог образовања су допринеле донекле унапређењу појединих делатности, занимања и послова, али се глобална економија друштва у целини није битно поправила. Високо образовање би требало да усмерава развој економије, али са друге стране и економија треба да даје свој допринос образовању, тако што побољшава материјалне услове образовања. Уз помоћ науке и образовања мора се трагати за таквим радним праксама и политикама где ће се примењивати мото – *профит као циљ, етичност као начело*. Знање које се стиче образовањем је културна и цивилизацијска вредност сама по себи, али оно поред тога мора да има и употребну вредност и да служи унапређењу економије и друштва у целини, што није увек био случај са образовним реформама у нашим условима.

Кључне речи: образовање, економија, реформе, когнитивни капитал, тржиште рада.

ЕДУКАЦИЈА ЕКОНОМИСТА У КОНТЕКСТУ НОВЕ ПАРАДИГМЕ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

Славица Манић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Актуелна реформа високог образовања на глобалном нивоу усмерена је на развој компетенција неопходних за унапређење конкурентности на тржишту рада, односно стицање знања, вештина и вредности које одговарају пре свега општим, али и подручно специфичним, стандардима, а које ће дипломцима различитог нивоа студија увећати шансе да пронађу посао. Операционализација поменутог захтева подразумева да би факултети у процесу формулисања студијских програма требало да воде рачуна о актуелним потребама друштва, тј. да се приликом креирања и/или иновирања курикулума првенствено фокусирају на дефинисање исхода учења и компетенција студената, а тек након тога на дизајнирање наставних садржаја и предмета. Имајући наведено у виду, намера нам је да у овом раду анализирамо у којој мери образовање економиста одговара на препоруке прокламоване реформским захватима глобалног карактера. У ту сврху ћемо проучити усаглашеност исхода акредитованих студијских програма на Економском факултету у Београду са могућностима наставка школовања и могућностима запошљавања, на основу резултата досада спроведених анкета у којима су се студенти основних, мастер и докторских студија, као и послодавци изјашњавали о квалитету студијских програма у целини, те о њиховим саставним компонентама. Основна документа која ће бити коришћена у анализи су сви доступни извештаји о самовредновању (у периоду од 2008. до 2014. године), као и извештаји о резултатима студентског вредновања студијског програма у целини за последње две године. Резултати показују да су курикулуми студијских програма у далеко већој мери

1. slavica@ekof.bg.ac.rs

усаглашени са могућностима наставка школовања у односу на могућности запошљавања. Ипак, не може се једнозначно закључити које су то опште и/или економији својствене компетенције које би Економски факултет требало да укључи у своје курикулуме приликом њиховог иновирања и/или поновног дизајнирања.

Кључне речи: реформа високог образовања, економија, исходи учења, компетенције.

УТИЦАЈ НЕОЛИБЕРАЛНИХ ДРУШТВЕНИХ И ЕКОНОМСКИХ ПРОМЕНА НА ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ

Андреј Цветић¹

*Студент на Одељењу за социологију
Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд*

У раду ће бити речи о утицају друштвених и економских промена на нивоу система на (високо) образовање као подсистем. У теоријском оквиру биће испитана претпоставка о конзистентности и узрочној повезаности подсистемских промена у високом образовању са неолибералним променама у политичком и економском подсистему. Полази се од хипотезе да су структурне и организацијске промене у образовном подсистему последица његове функције, при чему функција високог образовања зависи од структуре и динамике репродукције политичког и економског подсистема. Хипотеза ће бити испитана на примерима друштава Велике Британије (капиталистичко друштво социјалног старања) и Југославије/Србије (социјалистичко друштво социјалног старања) и обухватиће период од 1944. године до 2017. године. Оба друштва су прошла кроз процесе експанзије капацитета и доступности високог образовања (држава социјалног старања) и његовог накнадног препуштања тржишту (неолиберална држава). Критичком анализом дискурса анализирана су законска документа, декларације и стратегије развоја у образовању, према критеријуму њихове значајности за образовне реформе. Циљ анализе био је да се установи како се концептуализују: 1) улога, значај и ефекти високог образовања за цело друштво; 2) актери у високом образовању; 3) однос државе према високом образовању. Резултати указују на конзистентност и узрочну повезаност промена образовног подсистема са економским и политичким подсистемом на начин претпостављен хипотезом, у обе посматране земље, иако у различитим историјским

¹ i. cvetic.andrej@gmail.com

тренуцима. Високо образовање је у држави социјалног старања према улози, друштвеном значају и ефектима било третирано као јавно добро које ствара самосвесне и критичне појединце у корист целог друштва, док је неолиберализам створио од универзитета доброг инвеститора, које ствара високообразоване раднике у корист приватног интереса. Док су актери у држави социјалног старања били универзитет и држава, као покровитељи који немају пресудан значај на организацију образовног подсистема, у неолиберализму су актери универзитет, држава и привреда која намеће своја правила репродукције образовном подсистему. Према томе, можемо закључити да је постављена хипотеза потврђена. Будући да су промене у високом образовању одређене правилима репродукције економског и политичког подсистема, реформе чији је циљ стварање отвореног и широко доступног високог образовања не могу имати значајнијег успеха док је функција високог образовања производња висококвалификованих и прилагодљивих радника, уз стално повлачење државе као покровитеља.

Кључне речи: неолиберализам, капитализам, високо образовање, друштво социјалног старања.

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА УТИЦАЈА ЗАРАДЕ НАСТАВНИКА НА ОБРАЗОВНА ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Немања Вуксановић¹

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Драган Алексић

Економски факултет Универзитета у Београду, Београд

Једна од карактеристика наставног особља која све више завређује пажњу креатора образовних политика јесте зарада наставника. Наиме, релативно ниска зарада наставног особља у одређеној земљи може указивати на то да је наставничка професија ниско цењена, што последично може имати негативне импликације и на квалитет образовног процеса у тој земљи. С тим у вези, предмет овог рада јесте зарада наставника као детерминанта квалитета образовања. Циљ рада јесте да се утврди да ли су образовна постигнућа ученика, мерена резултатима на *PISA* тестирању, у одређеној земљи боља што је зарада наставника у тој земљи већа. Подаци се односе на 2012. годину и њима је обухваћено 35 земаља, укључујући и Србију. У сврхе оцене утицаја зараде наставника на образовна постигнућа ученика коришћена је метода инструменталних променљивих. Најпре је оцењена просечна годишња зарада наставника исказана у доларима једнаке куповне моћи, за ниво основног образовања, у функцији удела наставника у укупној радној снази, удела наставника женског пола у укупном броју наставника, стопе уписа ученика, величине одељења и годишњег броја наставних сати. Потом је резултат ученика на *PISA* тестирању у погледу математичке, читалачке и научне писмености посматран у функцији овако оцењене годишње зараде наставника, величине одељења, годишњег броја наставних сати, бруто домаћег производа по глави становника и укупних издвајања за образовање по ученику. Резултати анализе сугеришу да што је у одређеној земљи већа просечна

¹ [I. vuksanovic@ekof.bg.ac.rs](mailto:vuksanovic@ekof.bg.ac.rs)

годишња зарада наставника у основном образовању то ученици те земље остварују боље резултате на *PISA* тестирању у сва 3 посматрана домена писмености. Штавише, утицај зараде наставника на образовна постигнућа ученика је већи од утицаја бруто домаћег производа по глави становника и укупних издвајања за образовање по ученику, што указује на посебну важност зараде наставног особља као фактора унапређивања квалитета образовања у одређеној земљи. Налази до којих се дошло су релевантни за креаторе образовних политика с обзиром на значај повећања зараде наставника у циљу побољшања образовних постигнућа ученика. Односно, налази потврђују да спровођење образовне политике запошљавања високо плаћених наставника омогућава одређеној земљи да привуче и задржи најспособније наставно особље и да на тај начин обезбеди квалитетан образовни процес.

Кључне речи: зарада наставника, образовна постигнућа ученика, *PISA* тестирање, метод инструменталних променљивих.

АНГАЖОВАНОСТ УЧЕНИКА НА ПРАКТИЧНОЈ НАСТАВИ

Биљана Милановић-Доброта¹

*Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
Универзитета у Београду, Београд*

У контексту актуелних полемика о дуалном образовању наглашава се значај квалитетне практичне наставе као кључне области у стицању тржишно препознатљивих знања и вештина. Међутим, слабо развијена област процеса професионалне оријентације, као и тренутна процедура уписа у средњу школу често онемогућавају ученицима да се образују за жељена занимања, што утиче на задовољство у учењу и раду. Стога је циљ истраживања да код ученика средњих стручних школа утврди физичко и ментално ангажовање током практичне наставе. Узорком је обухваћено 137 ученика, оба пола (69 или 50,36% мушког и 68 тј. 49,63% женског пола) који похађају други (51,82%) и трећи разред (48,18%) трогодишњих занимања у Београду, Сомбору, Параћину и Врању. У истраживању је коришћена Скала радне ангажованости (Utrecht Work engagement scale – UWES) која се састоји од 17 ајтема груписаних у три димензије: Енергија (ментална издржљивост и спремност да се уложи напор током рада), Посвећеност (осећај смислености, ентузијазма, инспирације) и Апсорпција (висок степен фокусираности). Од испитаника се очекује да уз помоћ седмостепене скале, од 0 – никада, до 6 – увек када сам на практичној настави, заокружи број који најбоље описује њихов осећај у вези са обављањем активности на практичној настави. Анализа добијених резултата указује да се распон скорова креће од 0 до 102, са мером централне тенденције и мером дисперзије $63,04 \pm 17,97$. Статистички значајне разлике у односу на пол нису утврђене ($\chi^2=0,366$; $p=,545$), као ни у односу на разред ($\chi^2=0,590$; $p=,442$) у све три димензије. Добијени резултати радне ангажованости упућују на значајне разлике у односу на оцену са

1. biljanamilanovicdobrota@gmail.com

практичне наставе ($F=6,302$; $p<,001$), чиме је потврђен динамичан и реципрочан однос ове две варијабле. Ученици који имају одличан успех на практичној настави имају најпозитивнији однос према раду у сумарним резултатима ($AC=67,96\pm 17,17$), односно у свим процењеним димензијама су показали афективну повезаност са радним активностима. Испитаници са довољним успехом имају најниже вредности у димензији Енергије ($AC=15,33\pm 13,28$) и Посвећености послу ($AC=16,00\pm 13,86$). Најниже средње вредности глобалног резултата испитаника евидентиране су у димензији Апсорпције ($19,90\pm 7,41$), што упућује на невољно обављање радних задатака. Анализа добијених резултата указује да ученици нису довољно заинтересовани за послове које обављају и да доживљавају практичну наставу као недовољно стимулативну. Ради унапређивања садашњег концепта практичне наставе и/или квалитетног креирања модела дуалног образовања, потребно је иновирати приступе, проценити стручно-педагошки квалитет инструктора и преиспитати (не)спровођење професионалне оријентације ученика.

Кључне речи: практична настава, ученици, радна ангажованост, трећи степен школовања.

ВИЗИЈЕ БУДУЋНОСТИ МЛАДИХ: КО СУ БУДУЋИ СТРУЧЊАЦИ ЗА ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Младен Радуловић¹

Институт за педагошка истраживања, Београд

Драгана Гундоган

Институт за педагошка истраживања, Београд

Драган Весић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Имајући на уму одлике савремених друштава и тржишта рада у којима запослење унутар сектора информационих технологија (ИТ) омогућавају висок друштвени положај, у раду смо желели да анализирамо друштвени профил ученика који желе да се образују и раде у овом сектору. Уобичајено мишљење везано за ИТ сектор је да захтева иновативност, континуирано усавршавање, иницијативу и да даје могућност младима за лична усавршавања и висок друштвени положај. С тим у вези, поставља се питање у којој мери је овај сектор отворен за децу из различитих друштвених група, као и да ли су деца приликом бирања овог сектора мотивисана стицањем практичних знања која би им помогла да унапреде свој друштвени статус. Како бисмо на ова питања одговорили, унутар ширег узорка од 2002 ученика завршних година средњих школа изабран је подзорак од 121 (6,82%) ученика који су изјавили да желе да се баве неким од занимања у ИТ сектору. Анализиране демографске варијабле се односе на пол ученика, место становања, тип средње школе коју похађају и ниво образовања образованијег родитеља, као и однос ученика према знању (вредновање комплексног и прагматичног знања) и разлози за образовање (учење ради стицања статуса и учење ради знања). Резултати фреквенцијске анализе указују да је избор ИТ сектора: 4,3 пута вероватнији међу дечацима него међу девојчицама; 2,1 пут вероватнији међу ученицима

1. mradulovic@ipi.ac.rs

из Београда и регионалних центара него међу ученицима из осталих места; 1,9 пута вероватнији међу гимназијалцима него осталим средњошколцима; 2,7 пута вероватнији међу ученицима чији образованији родитељ има завршену вишу школу или факултет, него међу осталим ученицима. Ученици из овог сектора више вреднују комплексно знање ($F(1, 119)=35,9, p<,001, \eta^2=,466$) наспрам прагматичног и сматрају да образовање пре свега служи стицању знања које је вредност само по себи, а не ради побољшања друштвеног статуса ($F(1, 119)=25,4, p<,001, \eta^2=,176$). Они који желе да се баве различитим пословима у оквиру ИТ сектора су чешће ученици мушког пола, ученици из гимназија, ученици из већих градова, као и ученици чији родитељи имају виши или висок ниво образовања. Ученици који бирају овај сектор то не раде ради стицања практичних знања која би водила бољем социјалном статусу, већ због интризичне потребе за развојем професионалних компетенција. На основу приказаног, може се претпоставити да ови ученици већ имају висок социјални статус, те да избор ИТ сектора за њих не представља канал вертикалне покретљивости.

Кључне речи: друштвена покретљивост, друштвени положај, информационе технологије (ИТ), однос према знању, средњошколци.

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА

XXI научна конференција националног значаја
„Педагошка истраживања и школска пракса“

**ОБРАЗОВНЕ ПРОМЕНЕ У СРБИЈИ:
ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ**

Издавачи

**Институт за педагошка истраживања, Београд
Економски факултет Универзитета у Београду, Београд
Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд**

За издаваче

**Николета Гутвајн
Бранислав Боричић
Златко Грушановић
Бранислав Ранђеловић**

Уредници

**Душица Малинић
Драган Весић**

Технички уредник

Драган Весић

Лектор

Јелена Стевановић

Дизајн корица
Јелена Петрић

Графичка обрада
Срђан Мијалковић

Штампа
„ТЕРЦИЈА“ ДОО, Бор

Тираж
140

ISBN 978-86-7447-134-0



CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.014.3(048)
005.6:37(048)
37.014:33(048)

НАУЧНА конференција "Педагошка истраживања и
школска пракса" (21 ; 2017 ; Београд)

Образовне промене у Србији: изазови и перспективе :
зборник радова / XXI научна конференција "Педагошка
истраживања и школска пракса", 20. октобар 2017,
у Београду. ; уредници Душица Малинић Драган Весић. -
Београд : Институт за педагошка истраживања : Економски
факултет Универзитета : Завод за унапређивање образовања
и васпитања : Завод за вредновање квалитета образовања и
васпитања, 2017 (Бор : Терција). - 120 стр. ; 24 cm

Tiraž 140.

ISBN 978-86-7447-134-0 (ИПИ)

- a) образовање - Реформа - Србија - Апстракти
- b) образовање - Економски аспект - Апстракти
- c) образовање - Управљање квалитетом - Апстракти

COBISS.SR-ID 247466252